

IN MEMORIAM.

G. BOLDING.
1ste Luitenant der Artillerie.

Luitenant G. Boldingh.

Gaarne geef ik gevolg aan de uitnoodiging van de Redactie van De(n) Militaire(n) Spectator om enkele regels te voegen bij de afbeelding van luitenant BOLDINGH, ter herinnering aan zijn persoon, zijn streven en zijn zeer te betreuren afsterven.

Het Nederlandsche leger is sedert tal van jaren niet gemobiliseerd geworden, was niet in de gelegenheid de practijk van den oorlog mede te maken, zoodat het officierskorps geen verliezen door vijandelijk lood of staal leed. Onze troepenmacht in Nederlandsch-Indië daarentegen voert sedert meer dan een kwart eeuw een hardnekkigen strijd en tal van Hollandsche officieren, tot dat leger behoorende, hebben een roemrijken dood op het veld van eer gevonden.

Het is dan ook niet zoozeer het feit dat BOLDINGH gesneuveld is, dan wel de omstandigheden waaronder dit geschiedde en die tot zijn dood geleid hebben, die oorzaak zijn, dat ik hier de aandacht op hem wil vestigen.

De 1ste luitenant der artillerie G. BOLDINGH werd in 1871 te Hoorn geboren, deed in 1888 met goed gevolg toelatingsexamen voor de Artillerie Cursus-Compagnie te Delft en werd in 1891 aangesteld tot 2de luitenant bij het 2de Regiment Vesting-Artillerie.

Al spoedig deed hij zich kennen als een bekwaam officier, die zich met hart en ziel toelegde op de studie van het wapen waarbij hij diende, en wel voornamelijk op de vesting-artillerie; meermalen gaf hij blijken van een helder, practisch inzicht en een vlug begrip. Ik bezit een opstel van zijn hand over het kanon van 10 cM. en de bijbehoorende affuiten, vergeleken met andere vuurmonden (1892), dat zeer lezenswaard is. Enkele zijner opstellen, verschenen in militaire tijdschriften, gaven blijken van zelfstandig denken, vergelijken en onderzoeken. Jammer was het, dat hij de gave miste in het debat zijn meening helder en beknopt uiteen te zetten; daar, waar hij echter het papier tot zijn beschikking had, wist hij zich duidelijk en logisch uit te drukken.

Enkele jaren later werd hij overgeplaatst naar het 3de Regiment Vesting-Artillerie.

Dadelijk nadat de oorlog tusschen Engeland en de Zuid-Afrikaansche Republieken was uitgebroken, toonde BOLDINGH zich een warm aanhanger van de Boeren en dat hij niet slechts met woorden, maar ook

door daden, want enkele weken na het begin der vijandelikheden nam hij het kloeke besluit zijn eervol ontslag uit het Nederlandsche leger aan te vragen en dienst te nemen bij de strijdkrachten der Boeren. Met de hem eigene voortvarendheid bracht hij zijn plan bijna onmiddellijk ten uitvoer.

En juist dat mooie feu sacré bewijst dat BOLDINGH een man van karakter was, iemand, die, zonder lang te wikken en te wegen of de kansen hem voor- of nadeelig waren, of hij zijn mooie positie wellicht verwierp om er niets voor in de plaats te krijgen, deed wat zijn hart hem ingaf, datgene waartoe zijn gevoel hem drong en waardoor hij ons bewondering afdwingt.

In het begin van 1900 vertrok hij met de *Gironde* naar Lorenzo-Marques. BOLDINGH was geen parade-soldaat, geen forsche, schneidige verschijning, maar daarentegen matig in zijn behoeften, van een gezond gestel, flink en besluitvaardig, iemand die te velde uitnemende diensten zou bewijzen.

De artilleristische kennis, de gegevens betreffende techniek en ballistiek (o.a. omtrent initiaalladingen voor brisant-granaten, draadlooze telegrafie, e. d. g.) en nog tal van andere hulpbronnen, die hij medebracht, waren in het Tranvaalsche leger bijzonder welkom.

Toch werd hij aanvankelijk niet zóó ontvangen als hij verwacht had. Men weet het, onze Zuid-Afrikaansche stamverwanten zijn weinig toeschietelijk en geven zich niet spoedig.

Na verschillende functies bekleed te hebben, o.a. die van „munitie-officier”, sloot hij zich ten laatste aan bij een der commando's van Generaal DE WET en hier was hij in zijn ware element.

Merkwaardig was het in zijn brieven te lezen, hoe hij steeds optimistisch gestemd bleef ten opzichte van de oorlogskansen der Boeren en hoe hij steeds op zijn goed gesternte bleef vertrouwen.

Eindelijk brak de noodlottige dag aan, die voor hem een der laatste op aarde zou zijn.

In het laatst van December 1901 werd hij, evenals Commandant KRITZINGER, tot wiens commando hij behoorde, gewond bij het overgaan van de spoorbaan tusschen Hannover Road en Hannover Giding (Kaa Kolonie). Toen niemand meer aan eigenlijk gevaar dacht, ontving hij een schot in het onderlijf, vermoedelijk op grooten afstand gelost. Naar het hospitaal te Nauwpoort vervoerd, overleed hij enkele dagen later.

Waar Frankrijk den kolonel DE VILLEBOIS-MAREUIL, het Nederlandsch-Indische leger den luitenant H. M. VIS, de Nederlandsche burgerij HERMAN COSTER openlijk gehuldigd hebben, verdient de nagedachtenis van luitenant GERRIT BOLDINGH zeker niet vergeten te worden.

J. EIJSTEN.

Herinneringen uit mijne militaire loopbaan.

(*Vervolg en slot van blz. 211.*)

EENIGE AANTEKENINGEN OMTRENT MUNTOK IN 1872.

Het was onmogelijk voor mij geweest, de noodige gegevens omtrent Banka te verzamelen; op Lahat hadden bronnen en tijd ontbroken. Mijn verblijf op het tin-eiland zou van korten duur zijn, hoogstens acht maanden, en ik wist reeds met vrij groote zekerheid, dat van reizen aldaar niet veel zou komen.

Wat ik van Banka weet en gezien heb bepaalt zich bijna uitsluitend tot Muntok, en, wanneer ik het de moeite waardig acht over onze nederzetting aldaar eenige mededeelingen te doen, geschiedt dit in hoofdzaak met het oog op de Indo-Chineezzen, die op geheel Banka vrij talrijk vertegenwoordigd zijn.

In 1872 was het ontschepen te Muntok niet zoo erg eenvoudig, vooral wanneer het laag water was; het stoomschip moest op grooten afstand van den wal blijven, het ijzeren landhoofd op schroefpalen bestond nog niet en een halfvergaan houten stijger bood aan de reizigers weinig of geen hulp. Van boord ging men in een boot over, liet zich roeien tot men grond raakte en kroop daarna op den rug van een bruinen broeder of in een soort draagstoel, dan wel ging te paard zitten op twee lange roeispanten door matrozen gedragen; als het droge bereikt was bracht een min of meer vlug sprongetje ons op Banka's strand; vele verlieten met een zucht van verlichting de ongewone en onzekere zitplaats. Toen ik aan wal was gesprongen, wachtte mij een groote en zeer aangename verrassing; de hand van een goed vriend en oud-schoolkameraad werd mij toegestoken en ik was onmiddellijk te huis. Wij hadden elkander sedert de lummeljaren niet meer gezien, toen ik op het punt stond naar Palembang te vertrekken, waren te Batavia betrekkelijk vluchtig de oude vriendschapsbanden vernieuwd, en thans vond ik dien schoolmakker als eerstaanwezend ingenieur op Banka terug.

Nadat ik korten tijd in de zoogenaamde kolonie (het officierskampeement) had gelogeerd, trok ik bij mijn vriend in en hebben wij alleraangenaamste dagen gesleten in onze vriendelijke woning aan het begin van het plateau.

Mijn vriend was niet alleen een hoogst bekwaam, maar ook een zeer geestig man; reeds op school was hij bekend om zijn frisschen humor,

en, al moge zich daaronder heel wat bitters en scherps gemengd hebben als een gevolg van moeilijkheden en strijd in het leven en bij de vervulling zijner ambtsplichten, voor mij is hij altijd gebleven het helder, scherp verstand, dat met kracht en op geestige wijze onkunde en onrecht wist te geeselen.

Wij hebben een groot deel der werken van Multatuli te zamen door gelezen, menig duister gedeelte is voor mij tot vol licht gekomen door zijn helder inzicht.

Toen ik mij, onder den verschen indruk van den oorlog 1870—'71, voor de eerste maal aan eene geheele vrije voordracht op politiek-militair gebied, en wel over „De kleine staten van Europa” had gewaagd, hebben wij breedvoerig over den inhoud geredeneerd en heb ik groot voordeel gedaan met zijne heldere denkbeelden.

Zijn werk: Over den waterstaat in Nederlandsch-Indië” heeft heel wat opschudding te weeg gebracht, en, al moge zijn stem eenigen tijd die eens roependen in de woestijn zijn geweest, zij heeft toch, zonder eenigen twijfel, belangrijk bijgedragen tot verbetering in volgende jaren.

Mijn arme vriend was niet bestand tegen het Indisch klimaat en de vermoeienissen aan zijn ambt verbonden; reeds op betrekkelijk jeugdigen leeftijd moest hij 'slands dienst verlaten en stierf eenige jaren daarna onder hevig lijden in onze geboortestad. De tijding van zijn dood, telegraphisch naar Indië overgebracht, veroorzaakte daar veel leedwezen en deelneming. Mij viel zij, te Ngawie, als een steen op het hart; voortdurend waren wij in briefwisseling gebleven.

Met innige ontroering herinnerde ik mij toen, en ook thans nog, de jongste bewijzen van zijn oprechte vriendschap, zijn meêleven en meêgevoelen gedurende de meest duistere dagen mijns levens, toen wij onder verschrikkelijke omstandigheden een eenig dierbaar pand moesten afstaan; zijn uitgeleide, toen wij met wanhoop in het harte ten tweede male naar Indië togen.

Wanneer ik deze bladzijde, met groote vereering, aan mijn ouden schoolmakker heb mogen wijden, deed ik niet meer, dan ik aan zijne nagedachtenis verschuldigd ben, heb ik een laatste eer bewezen aan een vriend van waarheid en recht!

Het strand bij Muntok loopt al spoedig belangrijk op; weldra bereikt men een plateau, waarop de civiele- en militaire-établissemten en een batterij, die de reede en straat Banka beheerscht. Het eigenlijke Muntok, half Inlandsch, half Chineesch, breidt zich rondom genoemde vestigingen uit, gedeeltelijk op, gedeeltelijk aan den voet van het plateau.

Zonder op grootsch natuurschoon te kunnen bogen, mag gezegd worden, dat Muntok aangenaam en vriendelijk gelegen is, en men van af de batterij een werkelijk schoon vergezicht kan genieten over straat Banka en de omgeving.

In tegenstelling met de meesten der andere eilanden van onzen Indischen archipel, levert Banka weinig op; men bemerkt dit reeds spoedig

door minder weelderigen plantengroei, het bijna geheel ontbreken van goede vruchtboomen, het gemis aan malsch, goed verteerbaar gras en het gering aantal moestuinen, die alleen na zorgvuldige bemesting eenigen schralen oogst afwerpen. Wanneer men met den voet op den bodem stampt, geeft deze op vele plaatsen een vreemd, hol geluid, en het vervoeren van zware lasten over wegen en bruggen werd niet zonder gevaar geacht.

Op geheel Muntok waren niet meer den een zestal paarden; karbouwen kwamen uiterst zeldzaam voor en alleen de kudde schrale runderen van den aannemer kon men dagelijksch waarnemen, wanhopige pogingen aanwendende om nog eenig voedsel te halen van de kale, steenachtige weiden op het plateau.

Men at op Muntok niet goedkoop, daar ongeveer alle eetwaren van elders moesten worden ingevoerd; gelukkig waren er eenige vrij goede Chineesche toko's. Het dierlijk voedsel bestond in hoofdzaak uit kippen en eenden; rundvleesch was zeldzaam te krijgen. Per dag werd één mager sapi geslacht en deze was bijna geheel voor de menages der troepen benodigd; de officieren van piket, die bij slachten en uitdeelen het toezicht hielden, hadden, natuurlijk vrijwillig, de eigenaardige verplichting op zich genomen om het overgeschoten vleesch onder de Europeesche huishoudingen te verdeelen, en, daar dagelijks slechts enkele van vleesch konden worden voorzien, ging dit geheel volgens toerbeurt, waartoe eene lijst in het slachthuis was opgehangen; ontbrak de betrokken bediende op het uur der uitdeeling, dan ging de beurt van zijn njonnja (mevrouw) verloren. Door het groot aantal Chineezen was elken dag varkensvleesch in beperkte hoeveelheid voorhanden; er werd nu en dan wel goede visch gevangen, doch ook deze was, evenals het vleesch, zeer duur. Wij kregen nog al eens een hertenbout van onzen huisheer, het hoofd der Inlandsche bevolking op het eiland, den toemenggoeng. Daar op Banka geen verscheurende dieren voorkomen, konden de herten welig tieren, al werden ook vele geschoten. Hertevleesch levert goeden biefstuk en, gedroogd, uitmuntende dinging voor de rijsttafel.

Er waren tijden, dat de levensmiddelen, zelfs rijst, die mede moest worden ingevoerd, tot ongehoorde prijzen stegen en de bevolking het zeer hard te verantwoorden had.

Het bestuur over Banka werd gevoerd door een resident, bijgestaan door een secretaris tevens magistraat; op de posten (pangkals) door Europeesche administrateurs der tinnijnen; in mijn tijd scheen laatstgenoemde betrekking lang niet onvoordeelig, sedert is daarin de klad gekomen.

De resident was een hoogst eigenaardig persoon, die zich liefst zoo weinig mogelijk bewoog; wij kwamen zelden met hem in aanraking. Het plateau opkomende en den grooten middenweg, die naar het residentie-huis voerde, volgende, keek men geregeld tegen de voetzolen van den toewan-resident, die, buiten de bureel- en slaapuren, altijd in een gemakstoel lag uitgestrekt; zijne omgeving hoorde weinig meer van hem, dan „bier”, als zijn glas leeg was, en „api”, als zijn sigaar was

uitgegaan. Wanneer ik mij wel herinner, is de man aan een beroerte, hem in de badkamer overvallen, bezweken.

Zoo stilzwijgend als de baas, zoo spraakzaam en luidruchtig was de secretaris; ook hij was een Hagenaar en daarom vormde zich als spoedig een band en gingen wij menigmaal des Zondags bij hem rijsttafelen; alsdan konden wij er zeker op rekenen, niet vóór vijf à zes uur te huis te zijn, want als onze brave secretaris aan het praten kwam en sterke stukken van de Chineezzen begon te vertellen, kon niemand daartusschen komen en was hij meermalen buitengewoon vermakelijk; zijne lieve vrouw zorgde intusschen, dat het ons aan niets ontbrak.

Destijds was militaire commandant van Banka een majoor met uitstekende reputatie, die meermalen groote bewijzen van moed, beleid en trouw had gegeven, inzonderheid in het Palembangsche, en hiervan de bewijzen droeg. Gedurende mijn verblijf op Muntok werd hij onverwachts weggehaald, om het bevel der expeditionnaire troepen te Deli over te nemen; hem werden slechts een paar uren gegeven om zich gereed te maken, het stoomschip, met een half bataljon versterkingstroepen aan boord, wachtte intusschen ter reede. Spoedig heeft hij den veldtocht aldaar tot een zeer bevredigend einde gebracht en kwam na betrekkelijk korten tijd op Muntok terug. Onze majoor was een groot liefhebber van redeneeren; menigmaal ben ik door hem aangemoedigd om een boom te komen opzetten; hij hield zeer onderhoudende en leerrijke voordrachten voor mindere militairen in de cantine, wist den soldaat volkomen goed te pakken, had zooveel gezien en zooveel ondervonden, en daarbij nog zulk een sterk ontwikkeld voorstellingsvermogen, dat de toehoorders aan zijn lippen hingen en het waarlijk te bejammeren is, dat zijne soldatenverhalen niet aan de vergetelheid zijn ontruikt. Ook hij is reeds langen tijd geleden in het vaderland gestorven; zijne dochters hebben zijne gaven geërfd en zijn thans zeer bekende schrijfsters, met niet minder levendige verbeeldingskracht dan hun braven vader.

Het garnizoen bestond toen uit twee compagnieën infanterie, eene Europeesche en eene Javaansche, welke laatste ik geruimen tijd heb gecommandeerd, en eene compagnie vesting-artillerie; op de posten waren detachementen onder bevel van luitenants; thans is het garnizoen voor het geheele eiland tot eene compagnie infanterie ingekrompen.

Buiten de nadere kennismaking met de Indo-Chineezzen viel voor mij weinig belangrijks op Muntok voor en met eenige mededeelingen omtrent deze gele, langstaartige broeders wil ik dan ook dit gedeelte mijner herinneringen besluiten.

Tot mijn spijt is het niet tot het bezoeken van een tinmijn gekomen; het reizen geschiedt op Banka in zware en betrekkelijk kostbare draagstoelen, waarin men ook liggen kan en eenige bagage en voorraad medenemen; deze gevaarten worden door acht tot twaalf koelies gedragen, waardoor het transport zeer duur wordt, bovendien had ik geen draagstoel en was daar niet zoo gemakkelijk aan te komen.

Van onzen secretaris heb ik zooveel omtrent de gewone Chineezzen op de posten vernomen en zulke afgrijselijke verhalen over hunne verregaande onzedelijkheid en verdorvenheid moeten aanhooren, dat ik weinig lust zou gevoelen eene beschrijving van het leven der Chineesche mijnwerkers te geven. Ik bepaal mij derhalve tot Muntok.

't Is een wonderlijk volk, die Chineezzen; hoe meer men met hen in aanraking komt, hoe dichter de wolk van geheimzinnigheid, die hen omhult, blijkt te zijn. Terwijl zij de kuststreken en eilanden van den Grooten en Indischen Oceaan als het ware overstroomen met handelaren en werklieden op elk gebied, laten zij toe, dat hun eigen hoofdstad herhaaldelijk werd genomen, geplunderd en verbrand, dat de groote en ook reeds kleinere mogendheden, zonder veel tegenstand, de belangrijkste gedeelten hunner kustlanden onder elkander verdeelden. De Chineezzen zijn geslepen genoeg, dit blijkt bij elke gelegenheid, om het tegen de beste diplomaten te kunnen opnemen, en toch laten zij zich thans, in hun eigen land, de wet voorschrijven. Ik bezit de vaste overtuiging, dat wanneer het groote Chineesche rijk, eenmaal tot het vol bewustzijn van eigen kracht gekomen zal zijn, de Westersche Mogendheden, zelfs met inbegrip van de Vereenigde Staten, die zich ter kwader ure buiten Amerika hebben uitgebreid, zullen ondervinden, wat het zeggen wil den strijd aan te binden met een eenig rijk van meerdere honderden millioenen. Het hartstochtelijk en onvermoeid jagen naar geld en zuiver materiële voordeelen, dat thans, met verkrachting van alle edele gevoelens voor recht en eerlijkheid, de groote rijken en de machtigen der aarde bezielt, zal, wellicht juist uit de werelddeelen Afrika en Azië, waar het thans op de meest onbeschaamde wijze huishoudt, krachtig worden gestuit; van daar een krachtig en gebiedend: „tot hier toe en niet verder” moeten hooren.

In Nederlandsch-Indië zijn de Chineezzen overal zoodanig verspreid, dat men gerust zou kunnen zeggen, dat, waar twee mannen zich vestigen, één hunner Chinees is.

Op Banka zijn de tinnijnen, reeds onmiddellijk bij de ontginning, door Chineezzen bewerkt en werden de arbeiders door bemiddeling van Chineesche aannemers aangeworven. In die aangelegenheid stonden wij, staan wij wellicht thans nog, niet zoo ver van den handel in menschen, al kunnen wij ook niet met zekerheid nagaan, welke middelen in China tot het verkrijgen van mijnarbeiders worden aangewend.

Toen ik te Muntok was, had het Nederlandsch gouvernement met de Chineesche hoofden aldaar een contract gesloten tot het leveren van werkvolk voor de tinnijnen en zagen wij nu en dan een Chineesche wangkang of djong ter reede komen, die, gewoonlijk bij nacht en ontijd, hun levende vracht aan wal afleverde, terwijl deze zoodra mogelijk naar de binnenlanden werd gevoerd.

Enkele malen, ook tijdens mijn verblijf, hadden ongeregeldheden plaats, waarschijnlijk veroorzaakt door toestanden, die zelfs het gele,

menschelijke vee te bar waren voorgekomen; zij werden in den regel reeds in de geboorte gesmoord.

Dit geel, menschelijk vee (ik weet er waarlijk geen beter naam voor) leverde, inzonderheid bij het verlaten der vaartuigen, een weinig verkwikkenden aanblik op; ik bleef liever op een eerbiedigen afstand. Dat het eenigszins tot zelfbewustzijn is gekomen, hebben de jongste opstootjes op Banka bewezen.

Het bestuur der Chineezen was te Muntok in handen van den kapitein-titulair LIM-BOESING en den luitenant TJOENG-ATIAM, waarvan de laatste vooral zeer vermogend was.

Zowel kapitein als luitenant waren beschaafde Chineezen, die de Nederlandsche taal verstonden en door hunne kinderen lieten leeren. Zoo had de zoon van den kapitein, de bekende PIET BOESING, die uitstekend onze taal sprak, een der beste toko's op Muntok, waar alles te krijgen was, zij het dan ook voor geen bagatel. In dien toko, waar wij menigmaal een glas bier gingen drinken, heerschte een netheid en een orde, waaraan menig Europeesch winkelier een voorbeeld had kunnen nemen; de maandelijksche rekeningen werden door PIET keurig ingeleverd, zonder eenige fout in taal of berekeningen, hetgeen men in Indië waarlijk niet van het gros der verkoophuizen kon getuigen.

De luitenant ATIAM woonde in een prachtig huis aan den opgang van het plateau, het mocht wel een paleis worden genoemd met zijn hechte, onberispelijk wit gepleisterde gebouwen, zijn stevige steenen omheiningen, zijn heerlijk aangelegde tuinen, waarin waterwerken en allerlei schoone voorwerpen van Chineesche kunst. Het geheele huis en de logeergebouwen hadden wit marmeren vloeren, zij waren gevuld met kostbare spiegels, Smyrna's tapijtwerk, kristallen lampen, zeldzame preciosa's, schoon gesneden massieve meubelen, prachtige gordijnen en schermen.

De verblijven der aanzienlijke Chineezen bestaan gewoonlijk uit eene verzameling van talrijke gebouwen, altijd door steenen muren afgesloten; meermalen hebben zij eene belangrijke uitgestrektheid.

Het aantal bewoners dezer verblijven, familie en bedienden, was moeilijk te schatten, het krioelde er van kinderen en bij feestelijke gelegenheden, zooals ik heb bijgewoond, klom het getal menigmaal tot eenige honderden.

Op Muntok heb ik kennis gemaakt met een merkwaardig Chinees, den lateren luitenant te Oleh-leh, LI-ASSI, sedert eenigen tijd, naar ik vermeen ter belooning van bewezen diensten, tot kapitein te Kota-Radja bevorderd. Hij was toen nog gewoon toekankajoe in dienst der openbare werken, doch had de aandacht van mijn vriend den ingenieur getrokken door helderheid van opvatting, eerlijkheid en trouw, voortvarendheid en bijna onuitputtelijke werkkraft; ik heb hem dikwerf toegesproken, als hij, met zijn gereedschap in de hand, over eenig werk of kleine aanneming den ingenieur kwam spreken en onze voor-galerij doorging.

Toen de vuurtoren op Poeloe-Bras door den Nederlandschen ingenieur,

wiens naam in den gedenksteen is vereeuwigd, moest worden opgericht, bleek reeds spoedig welk een ontzettend moordend werk dit zou worden. De Maleische en Javaansche koelies, waarmede het werk werd aangevangen, stierven bij honderden aan de vreeselijke koorts, die het eiland Poeloe-Bras berucht hebben gemaakt en ook onder de kettinggangers, die aldaar te werk werden gesteld, was de slachting zeer groot. In wanhoop, moest de ingenieur naar betere arbeidskrachten omzien; dit konden alleen Chineezzen zijn, waarbij Chineesch toezicht onontbeerlijk mocht heeten. Bevriend met zijn collega op Banka, riep hij diens hulp in en werd LI-ASSI bewogen om met eenige honderden Chineesche werklieden naar Atjeh te trekken. Niet zonder buitengewone inspanning en na groote verliezen hebben de Chineezzen het werk voltooid, en, wanneer de prachtige vuurtoren, op de noordelijkste rots van het eiland zich verheffend, van welks hoogte ik den grootschen aanblik op den oneindigen oceaen heb mogen genieten, daar staat als een gedenkzuil van Nederland's doortasten, van de scheppende kracht zijner bouwkundigen, en van den taaien arbeid van duizenden, mag LI-ASSI niet de eer worden onthouden krachtig daartoe te hebben bijgedragen.

Tot belooning werd hij tot luitenant der Chineezzen te Oleh-leh benoemd en oefende aldaar jaren lang zijn bedrijf van aannemer en handelaar uit. Ik vond hem, toen ik in het begin van 1885 tot militairen Commandant dier strandvestiging was benoemd en onmiddellijk hebben wij elkander herkend.

LI-ASSI is niet fortuinlijk in zijn zaken geweest; hij was aannemer, althans mede-aannemer van den bouw der groote missigit nabij den kraton en voor een belangrijke som betrokken in de bekende zaak der afgekeurde en toch verwerkte steenen, die een groot aantal jaren hangende is gebleven, tot eindelijk door de volksvertegenwoordiging gunstig is beschikt op het verzoek tot schadeloosstelling der aannemers.

Tijdens mijn verblijf te Oleh-leh ben ik bij machte geweest hem recht te doen geworden. Ten behoeve zijner steen- en pannenbakkerij moest de klei van Penajoeng per schuit worden aangevoerd, daar de grond te Oleh-leh te veel zout bevatte om te kunnen dienen. Deze aanvoer geschiedde door een kanaal (aroesan) van de Atjeh-rivier naar Oleh-leh; op een gegeven oogenblik vermeende de marine dat daarbij gesmokkeld werd en stelde zonder verder onderzoek aan den Gouverneur voor deze aroesan af te sluiten. LI-ASSI zou hierdoor eenvoudig geruïneerd zijn geweest. Op diens klacht, gaf de Gouverneur de zaak in mijne handen, ten einde een onderzoek in loco te houden. Het bleek mij, dat de beschuldiging van smokkelen door geen enkel feit was gestaafd en waarschijnlijk alleen door belanghebbende concurrenten was uitgestrooid; ik kon dan ook, met de hand op het hart, een geheel van dat der marine afwijkend advies geven, waardoor de zaak door den Chinees werd gewonnen.

Ter eere van LI-ASSI kan ik verklaren, dat hij, zelfs niet indirect,

getracht heeft bij mij de zeer gewone middelen der Chineezzen (omkoop-
ping) te beproeven en ook, na de gunstige beslissing, zich bepaald
heeft tot eene eerbiedige dankbetuiging.

Toen ik naar Java was overgeplaatst in een tijd dat de venduties
op Atjeh ongeveer niets oprachten, en ik dientengevolge mijne een-
voudige meubelen voor een appel en een ei aan een daarop azend com-
missionnair wilde overdoen, liet Li-Assi mij verzoeken, vendutie te
houden en heeft hij gezorgd, dat ik zonder schade kon vertrekken.

Op Banka was het de gewoonte, om, behalve bij de officieren der Chineez-
zen, ook een bezoek af te leggen bij den toemenggoeng, het Inlandsche
hoofd. Ik herinner mij in diens woning een zeldzaam schoon, massief
ebbenhouten ameublement te hebben gezien, afkomstig uit de lading
van een gestrand schip. De hooge stoelen kon men niet dan met moeite
met beide handen verplaatsen, de groote ronde tafel en het enorme
buffet hadden bladen, het laatste ook een achterblad, uit één stuk en
minstens vijf centimeter dik, waarvan de randen geheel à jour be-
werkt waren.

Geen volk der wereld hecht meer aan feesten en heeft daarvoor meer
geld en moeite over dan de Chineezzen. Zelfs wanneer men b. v. een
plechtige avondreceptie, als door den resident van Soerakarta op
's Konings verjaardag te geven, waarbij de Soesoehoenan met groot
gevolg in al zijn pracht verschijnt, heeft bijgewoond, blijft een trouw-
feest, als te Muntok door TJOENG-ATIAM tijdens mijn verblijf aldaar
werd aangerecht, de kroon wegdragen.

De jaarlijksch terugkeerende groote Chineesche feesten, als tjap-
gomeh, het rampasfeest en de openbare maaltijden en offerfeesten
op de graven zijn voldoende bekend; ontzettende hoeveelheden eet- en
drinkwaren worden daarbij verorberd; doch nooit heb ik een voorraad
en uitstalling van zuilen van rijst, gebraden speenvarkens, kippen en
eenden en hoopen gebak en suikerwaren gezien als bij het rampasfeest
te Muntok; de soldaten werden daarvan geweerd om moord en dood-
slag te voorkomen; bergen van vuurwerk werden mede daarbij ontstoken.

De Chineesche hoofden op Muntok hadden de gewoonte hunne ver-
jaardagen zeer feestelijk te vieren en van den kapitein, een werkelijk
ontwikkeld en zeer aangenaam man, ontvingen wij, gewoonlijk reeds
acht dagen te voren, eene net geschreven uitnoodiging voor een groote
avondpartij op dien dag. Wij gingen eerst des morgens hem geluk-
wenschen en werden alsdan geprest om te blijven rijstafelen; 't werd
hierdoor zwaar werk.

In het laatst van November 1872, kort voor mijn vertrek, zou de
oudste zoon van TJOENG-ATIAM trouwen. Zijne aanstaande vrouw, de
dochter van een voornaam mandarijn van het Hemelsche Rijk, was reeds
een half jaar te voren op Muntok aangekomen, om, onder de leiding
harer aanstaande schoonmoeder, alles te leeren wat op de huishouding
betrekking heeft en met het leven onder de barbaren van het Westen
eenigszins vertrouwd te worden. Wij zagen haar gedurende dien tijd

niet anders dan dicht gesluierd. Ongeveer eene maand vóór den trouwdag begonnen de feestelijkheden ten huize van den luitenant, waartoe een zeer groot gezelschap van hooge gasten uit China was overgekomen.

Gedurende die maand hadden elken dag feestelijkheden plaats en werden ten huize van ATIAM minstens twee honderd mannen, vrouwen en kinderen overvloedig van alles voorzien, wat de Chineesche keuken kon leveren en de Chineesche kookkunst kon uitdenken; des avonds waren alle gebouwen verlicht en in de tuinen en op de erven vooral sierlijke Chineesche lantaarns, in allerlei vormen en kleuren, opgehangen.

Tegenover het hoofdgebouw was een reusachtige en zeer hooge bamboezen loods opgeslagen, inwendig geheel als schouwburgzaal ingericht, met oplopend parterre, loges en gaanderijen, keurig versierd en vol veelkleurige lantaarns. Daarin gaf een Chineesch tooneelgezelschap uit Singapore, met de bedienden ongeveer honderd man sterk, dagelijks eene middag- en eene avond-voorstelling, waartoe de notabelen van Muntok eene doorlopende uitnoodiging hadden ontvangen. IJswater, toen nog groote luxe op Muntok, daar het ijs van Batavia of Singapore moest worden aangevoerd, en allerlei versnaperingen werden voortdurend daarbij aangeboden.

Alleen het transport van en naar Singapore van de acteurs en hunne attributen kostte ruim twee duizend gulden.

Wij gingen er dikwerf heen, doch konden niet altijd den draad der vertooning volgen; voor de Chineezzen was de comédie een onuitputtelijke bron van genot. In het meerendeel der stukken kwamen gevechten en zeer luidruchtige scènes voor, ook zware gymnastische toeren, die met het meeste gemak werden uitgevoerd, terwijl het komische mede een belangrijke rol speelde, afgaande op het herhaald hartelijk gelach der gele toehoorders.

De comediezaal was gedurende de geheele maand de plaats, waar de Europeanen aangenaam en gezellig bijeen kwamen; het was er gewoonlijk vrij koel, de zitplaatsen waren ruim en gemakkelijk. In de eerste plaats trokken de prachtige kostumes der acteurs de aandacht; het grimeeren was onberispelijk en van veel waarde, omdat alle vrouwenrollen door mannen werden vervuld; daarin zijn de Chineezzen wellicht alle andere naties de baas; zij weten met het penceel meesterlijk om te gaan, vooral wanneer het beschilderen van aangezichten betreft.

Achtereenvolgend was het voor alle soorten bewoners van Muntok feest ten huize van den Chinees en de rij zou besloten worden door eene groote gala-partij voor de autoriteiten en Europeesche bewoners op den trouwdag, waartoe zeer nette, met zilveren letters gedrukte, uitnoodigingen werden rondgezonden; de mijne heb ik nog naast mij liggen.

De trouwplechtigheid geschiedde met al het gebruikelijk ceremonieel; het jonge bruidje scheen geheel naar oud-Chineesche wijze te zijn opgevoed, haar voetjes waren zoo klein en misvormd, dat zij niet dan met groote moeite en waggelend naar het rijtuig kon gaan. Van deze plechtigheid heb ik weinig gezien, omdat ik zeer druk in de weer was met het

in orde brengen van de avondpartij; met een paar andere officieren vormde ik de feest-commissie, waartoe wij deftig waren uitgenoodigd.

't Was niet zoo eenvoudig om te zorgen, dat de wijduiteenloopende wenschen der gasten, zooveel mogelijk, konden bevredigd worden; het meeste hadden wij nog te doen met het inhouden van den gastheer, die sterk tot overdaad en verkwisting overhelde.

Na de ontvangst en het gelukwenschen der jonggehuwden, zou gelegenheid tot dansen en spelen worden gegeven, terwijl het tooneelgezelschap, gedurende een groot gedeelte van den avond en den nacht, allerlei kleine vertooningen zou geven; hierdoor werden een gewenschte afwisseling en een gezellig rondgaan bevorderd. Een souper van meer dan honderd vijftig couverts zou het feest besluiten; vooraf een groot vuurwerk aan het strand worden afgestoken.

Het aanrechten van het souper op vier groote tafels in de reusachtige pendoppo van het hoofdgebouw was een heel werk; de ruimte aldaar was echter zoo groot, dat drie tafels evenwijdig konden worden gesteld en de vierde, voor de hoofdpersonen, rechthoekig daarop, terwijl daartusschen voor het heirleger van bedienden volop gelegenheid bleef bestaan zich volkomen vrij te kunnen bewegen en overal het benoodigde aan te brengen.

De spijzen waren uitmuntend en, zooveel mogelijk, te Batavia gereed gemaakt en in blik overgezonden onder toezicht van eenige beroemde keukenprinsen, zoo ook de prachtige taarten, enz.; er was een ongehoorde overvloed.

De gastheer wilde alleen fijne en zware wijnen schenken; slechts met moeite konden wij hem overhalen ook nog lichtere soorten dan de beste, oude Bourgogne op tafel te doen plaatsnemen. De batterij champagne, die gereed stond om knallend te worden verschoten, was ontzagwekkend en kon het hoofd bieden aan de meest krachtige inwerking; toch gelukte het ons er een geduchte bres in aan te brengen.

Het verloop der partij was uitstekend; alles ging naar wensch en ik geloof wel te mogen zeggen, dat ieder der genoodigden zich uitstekend heeft vermaakt en te goed heeft kunnen doen. Er waren tusschen de dertig en veertig dames verschenen en in het geheel wel honderd en twintig Europeanen en daarmede gelijk gestelde.

Het vuurwerk aan het strand, mede te Batavia vervaardigd, was schitterend; het verschafte ons een verfrisschende wandeling; het duurde ongeveer een uur en had ook een paar duizend gulden gekost.

Aan tafel zat ik naast de echtgenoot van een collega, die juist van verlof uit Nederland was teruggekeerd. Het vrouwtje was zeer opgewekt en vroolijk; zij scheen maar vast wat voorschot op genoegen en gezelligheid te willen nemen, daar het vooruitzicht bestond, dat haar man reeds spoedig naar een afgelegen post zou worden gezonden, waar zij jaren zouden kunnen blijven en geen enkele Europeesche dame te zien zouden krijgen.

Precies om 12 uur vloog de eerste vuurpijl in de lucht ten teeken

van den aanvang van het vuurwerk, en om 1 uur zaten wij aan het souper, dat tot ruim 4 uur duurde. Er heerschte een zeer opgewekte toon, waartoe het ruim genot van het goede der aarde zeker belangrijk zal hebben bijgedragen; toen de meeste gasten vertrokken waren, bleven de overige met de commissarissen nog een uurtje napraten, waarna wij, onder onze voorgalerij, met een heerlijk, sterk kop koffie alle vermoeienissen van den nacht wegspoelden.

In den loop van den avond wandelden de gasten door het geheele huis, dat werkelijk bezienswaardig was en bestond er gelegenheid om de jonggehuwden in de zoogenaamde bruidskamer, waar de kostbaarste geschenken waren uitgestald, geluk te wenschen. De wanden van het vertrek waren, volgens het gebruik, door de vrouwelijke bloedverwanten met veelkleurige zijde keurig gecapitonneerd. Het prachtige bed, zoo groot als menig logeerkamertje in Nederland, was voorzien van zijden matrassen en kussens, met sprekend gekleurde, zilveren en gouden borduursel; op den rand waren de jonggehuwden gezeten. Het zeer jonge, teere vrouwtje, misschien niet ouder dan veertien jaren, had van schoonmama eene uitstekende leiding genoten; wel was zij eenigszins verlegen, toen al die dames en heeren haar begroeten kwamen, doch zij drukte zich zeer goed en duidelijk in het maleisch uit en keek opgewekt en vriendelijk rond; haar kostuum, in schoone, harmonische kleuren, gaf alles te zien, wat men zich van Chineesche pracht en kostbaarheid zou kunnen denken. De jonge man was blijkbaar trots op zijne aardige levensgezellin. Onder de vele groote kostbaarheden, die rondom lagen uitgespreid, trof mij in het bijzonder een vrij groote gesloten sirie-doo's van gedreven goud, voorzien van alle benoodigdheden, in de meest sierlijke vormen van hetzelfde edel metaal vervaardigd; het stuk kon veilig op een waarde van duizenden guldens worden geschat.

Men beweerde, dat het totaal der kosten voor dit huwelijk niet ver beneden een ton gouds zou gebleven zijn, en ik kan mij dit best begrijpen.

Wanneer voor het overwegend groot gedeelte der menschen, zelfs voor de meeste regeeringen, geld — macht beteekent, kan men zich een denkbeeld vormen van den overwegenden invloed, dien de rijke Chineezen langzamerhand verkregen, al waren zij ook slim genoeg, hiervan zoo weinig mogelijk openlijk te laten merken.

De Chinees weet met zijn geld te woekeren; terwijl hij het met handen vol zal wegwerpen om naam te maken, zijn crediet te vestigen of aan zijn neigingen voor vermaak bot te vieren, weet hij de koorden der beurs stevig vast te houden en weinig toeschietelijk te zijn, waar zijn belang dit medebrengt.

Tal van schoone landelijke ondernemingen, op Java en elders, zijn thans in handen der Chineezen, omdat deze op de juiste oogenblikken hun geld wisten te gebruiken en met kennis van personen en zaken optraden, terwijl zoovele vroegere landheeren, in de goede tijden door zucht tot gemak en geldverteren gedreven, nimmer om tegenslag en

tegenspoed hebben gedacht, en, toen de kwade jaren kwamen, geene reserves konden bijdragen en te gronde moesten gaan. De Chineezzen hebben meesterlijk van die betreuenswaardige toestanden partij getrokken.

De groote ontwikkeling van Japan in betrekkelijk weinig jaren en de toon, dien dit eilanden-rijk thans in het algemeen staten-orkest kan aanslaan, bewijzen, wat het Mongoolsche ras zal vermogen, als het eenmaal tot volkomen zelfbewustzijn zal zijn gekomen.

Godesberg a/Rhein — 2e halfjaar 1900

W. HINGMAN,
Oud-Kolonel der Infanterie.

Over de africhting van man en paard bij de Bereden-Artillerie.

Het is niet zonder aarzeling, dat ik besloten ben een onderwerp te bespreken, hetwelk voor zooveel discussie vatbaar is, als het „rijden en africhten”.

In de laatste veertien jaren is echter bij de bereden-artillerie op dat gebied zooveel gebeurd, wat van ingrijpenden aard voor dit wapen is, dat het niet aangaat, daarover maar steeds het stilzwijgen te bewaren.

Het welzijn van de bereden-artillerie, voor wier belangen het, vooral in den laatsten tijd, zoo noodig is met kracht op te komen, heeft mijne besluiteloosheid doen wijken en mij er toe gebracht eene onbevooroordeelde beschouwing over enkele zaken te houden.

Laat ons dan nagaan, wat in voornoemd tijdsbestek op rijkunstig gebied bij dat wapen is voorgevallen.

In een enkelen zin kunnen wij dit reeds uitdrukken: „Men heeft zich geheel losgemaakt van de cavalerie”.

Allereerst is verschenen (1887) een „Ontwerp leiddraad voor de africhting van het artillerie-trekpaard”. Deze berustte gedeeltelijk nog op de „Africhtingskunst der cavalerie”. Latere wijzigingen hebben den afstand, die ons van dat wapen scheidde, nog vergroot. Daarop is verschenen de „Ruiterschool voor de Veld- en Rijdende-Artillerie”, geheel afwijkende van die der Cavalerie. Enkele jaren daarna werd de Rijkschool der Bereden-Artillerie opgericht, waardoor het rijkunstig onderwijs geheel in eigen handen kwam en in 1900, eindelijk, verscheen de „Africhting van het artillerie-paard”, zoodat thans geen enkele band de artillerie meer aan haar zusterwapen bindt.

Deze verwijdering heeft alles behalve ondoordacht plaats gegrepen. Integendeel, zij was op zeer logische grondslagen gebaseerd. Toch heeft de eigen gekozen richting in den beginne veel tegenstand ontmoet, die bij velen later in stille berusting is overgegaan.

Schrijver dezès behoorde tot degenen, die de nieuwe richting met ingenomenheid hebben begroet. Er was in die voorschriften en theorieën zooveel logica en bij eenig nadenken was alles zoo begrijpelijk, dat men met veel hoop de resultaten kon afwachten.

Wanneer ik dan ook in de navolgende beschouwingen doe blijken, dat die verwachting in vele opzichten is teleurgesteld, dan is deze opinie van mijne zijde niet een van den beginne af aan ingeworteld

vooordeel, doch het gevolg van ernstig nadenken en het toetsen van de in de voorschriften neergelegde theorieën aan de practijk.

Allereerst dienen wij na te gaan, wat aanleiding gegeven heeft tot het bewandelen van een eigen weg. Er moeten hiervoor overwegende redenen bestaan hebben. Dat er niet een afzonderlijke „Rijkunst” bestaat voor de cavalerie, zoowel als voor de artillerie zal toch niemand ontkennen. Ook de onlangs verschenen „Africhting van het artilleriepaard” bevestigt dit door met cursief gedrukte letters te vermelden „er bestaat geen principiëel verschil tusschen de dressuur van het rijken en het trekpaard”.

Zonder nu in détails te treden omtrent de ware redenen, die er toe geleid hebben, eene afzonderlijke rijsschool op te richten (iets, wat hier niet op zijn plaats zou wezen), meen ik echter wel met een enkel woord te moeten vermelden, waarom de africhting van het artilleriepaard thans in zoovele opzichten afwijkt van die der cavaleriepaarden.

In de „Africhting” vinden wij o.a.: dat het artilleriepaard evenals het rijpaard der cavalerie eene oordeelkundige dressuur noodig heeft; dat die dressuur bij de artillerie slechts zoover behoeft te worden uitgestrekt, tot de evenwichtshouding is verkregen (waarbij bedoeld wordt: gelijkmatige verdeling van gewicht op voor- en achterbeenen); dat bij de cavalerie echter de verzamelde houding van het rijpaard kan worden geëischt.

De eischen, aan de africhting van het cavaleriepaard gesteld, zijn dus hooger.

In de tweede plaats moet het artilleriepaard, tot ontwikkeling van meer trekkracht, de houding van het verzamelde trekpaard kunnen aannemen en de vrije beschikking hebben over de spieren van rug en achterhand. De ontwikkeling dezer spieren is derhalve hoofdzaak. De mate van verzameling en de mate van oprichting behoeven niet zoo sterk te wezen als bij het cavaleriepaard. Dit alles maakt, dat men er de voorkeur aan gegeven heeft, een systeem van africhting toe te passen, waarbij veel meer dan bij dat, hetwelk bij de cavalerie in gebruik is, werk wordt gemaakt van de ontwikkeling der spieren van rug en achterhand. Het is het systeem van africhting met aanvankelijk lage hoofdstelling, met de *onvoorzwaardelijk bijgebrachte houding aan den teugel en de elastische rugwielving* — het systeem STEINBRECHT (PLINZNER).

Er is, ook in dit Tijdschrift, zooveel over het systeem PLINZNER geschreven, dat ik het als bekend mag aannemen.

Het feit, dat het artilleriepaard in verschillende omstandigheden verschillende houdingen moet aannemen, ten einde zijne krachten op de meest voordeelige wijze te gebruiken, was de oorzaak, dat men de ruiters het verschil in die houdingen wilde doen gevoelen. Daartoe moest de ruiter in de eerste plaats leeren te zitten „in harmonie” met het paard, d.w.z. hij moest in alle omstandigheden leeren, zijn zwaartepunt met dat van het paard in overeenstemming te brengen. Zoo

ontstond eene nieuwe wijze van africhting van den ruiter als natuurlijk gevolg van de gewijzigde africhting van het paard.

Ook bij de ruiterschool zijn tot grondslag aangenomen de beginselen, door PLINZNER in zijn „System der Reiter-Ausbildung” neergelegd.

Neemt men bij dit alles de oprichting van eene afzonderlijke Rijsschool voor de Bereden-Artillerie, dan was te verwachten, dat men, in alle opzichten in ééne richting doorwerkende, ook langzamerhand eene wijziging ten goede zou kunnen waarnemen, wat de africhting van paard en man betreft; een onbevooroordeeld toeschouwer zou dan na een veertiental jaren moeten zeggen: „wij zijn op den goeden weg, laat ons zoo voortgaan, dan is in de toekomst veel van het nieuwe systeem te verwachten”.

Jarenlang heb ik de hier neergeschreven zinsnede bij mijzelf geuit, jarenlang gehoopt, dat de voordeelen van het nieuwe systeem eindelijk aan het licht zouden treden, doch nog steeds laten de schoone resultaten op zich wachten.

Treden wij in gedachten eene manége binnen, waar een rijles gegeven wordt aan aanstaande stukrijders, die de zitoefeningen achter den rug hebben. Onmiddellijk vallen ons op: het snelle tempo van draf en de lage houding der paarden, die absoluut niet in evenwicht gaan, doch op de voorhand wegstormen, leunende in de hand des ruiters of achter den teugel gaande. Het gevolg is, dat de ruiters zeer weinig inwerking op die paarden hebben en niet dan met moeite de vereischte wendingen kunnen verrichten, hetgeen ten duidelijkste in het oog springt.

Van ruggang is geen sprake (daartoe is het tempo veel te overhaast); van verzameling dientengevolge ook niet.

En het is geen uitzondering, dit beeld van de tegenwoordige rijles; neen, eene uitzondering is het, wanneer de toestand gunstiger is.

Er is dan ook veel in onze ruiterschool, waartegen wij ernstige bezwaren hebben. Beginnen wij met de zitoefeningen. Allereerst moet men den eisch van § 1 laten vallen, omdat het noodzakelijk is bij de africhting der ruiters over goed afgerichte paarden te beschikken en omgekeerd bij de africhting der paarden over uitnemend geoefende ruiters. Dit is een ideaaltoestand, die wel nooit bereikt zal worden. Is deze toestand een *noodzakelijk* vereischte, dan valt hiermede het geheele systeem. Beter zou het dan zijn een systeem te baseeren op zeer middelmatige ruiters en zeer middelmatig afgerichte paarden; want daarmede is men nu eenmaal verplicht te werken. Door de geheele ruiterschool heen is die ideaaltoestand als grondslag aangenomen (alleen op enkele plaatsen is uitdrukkelijk aangegeven, dat men nog niet dezen ideaaltoestand bereikt heeft, b.v. in de §§ 42, 85, 86, doch hierbij schemert tevens de hoop door, dat jaarlijks het contingent goed afgerichte paarden bij den troep vermeerderen zal).

De zitoefeningen, zooals die thans in verband met het balspel worden toegepast, zijn het eerst beschreven door Graf DÉNES SZÉCHÉNYI;

deze paste ze toe op zijne leerlingen aan de longe op goed gaande paarden. PLINZNER heeft ze het eerst toegepast in eene klasse, waarbij de paarden los, doch bijgezet, achter elkaar aanliepen en van PLINZNER heeft de ruiterschool deze methode overgenomen. Of de mate van africhting van de paarden van PLINZNER werkelijk van dien aard is, dat daarmede evengoede resultaten bereikt worden als bij SZÉCHÉNYI, laat ik in het midden. *Zeker* is het, dat men de resultaten der zitoefeningen, zooals die bij onze bereden-artillerie worden toegepast, niet moet overschatten. Immers het gebrek aan eene voortdrijvende kracht (bij SZÉCHÉNYI de zweep) maakt, dat van een gaan *aan* de bijzetteugels en dus van een onvoorwaardelijk bijgebrachte houding *aan* den teugel met elastische rugwelling in den regel geen sprake is. Men ziet dan ook de paarden meest op de bijzetteugels leunen of er achter gaan en met „dooode” ruggen zonder de minste veerkracht in de bewegingen achter elkaar „boemelen”. Hoe nuttig het ook moge wezen, de recruten in den aanvang op deze wijze te oefenen, ten einde de vastheid van zit, de losheid van beweging, den zit op het evenwicht en het vertrouwen te paard te verzekeren, van een „in harmonie” brengen van den ruiter met het paard kan geen quaestie wezen (immers dan zouden alle ruiters voorover komen te zitten), evenmin van de ontwikkeling van het rijkunstig gevoel. Ook het aanbrengen van tactmatige hulpen, iets waarop PLINZNER in de laatste uitgave van zijn „System der Pferde-Gymnastik” zelf is teruggekomen, heeft voor de recruten geen practisch nut. Bij de toepassing der zitoefeningen op onze artilleriepaarden leert mij de practijk, dat de recruten na een derligtal lessen in een stadium komen, waarin het meerendeel met meer nut tot de besturingsoefeningen zou kunnen overgaan.

In verband met het feit, dat de paarden noch in evenwicht, noch aan den teugel gaan, is ook eene behoorlijke plaatsing van den ruiter door het paard geheel uitgesloten, en moet door den onderwijzer op allerlei wijzen getracht worden, houding en zit van den ruiter te verbeteren, al doet men dit bij voorkeur op de meest ongedwongen wijze, namelijk door het laten gooien van den bal in eene bepaalde richting. Ook zal het menigmaal voorkomen, dat door sommige ruiters het gooien met den bal moet worden gestaakt en zij geheel volgens de vroeger geldende methode in de gewenschte houding moeten worden geplaatst.

In § 66 is aangegeven, dat de binnen-bijzetteugel korter moet zijn, dan de buiten-. en dit bij het van hand veranderen moet worden gewijzigd. Waarom dit moet geschieden is mij niet duidelijk; immers het gevolg ervan is, dat de binnen-trensring alsdan iets verder uit den mond van het paard te voorschijn treedt, dan die aan de buitenzijde. Ook hier blijkt wederom, dat met ideaaltoestanden rekening is gehouden. Eveneens is dit het geval met de denkbeelden, geuit over de buiging van het paard in § 101, waar o. a. vermeld staat, dat elk paard, dat zich op een gebogen lijn regelmatig beweegt, ook de wervelkolom buigt naar het beloop dier lijn. Men behoeft slechts de eerste

de beste les in zitoefeningen te zien en vooral zelf een paard daarin te bestijgen, om de waarheid van deze bewering te leeren betwijfelen. Evenals een tram den hoek eener straat omgaat, evenzoo ongebogen zeilt het paard door de hoeken der manége en van ontwikkeling van den buigingszit bij deze gelegenheid komt dan ook niets.

Ook bij de africhting van den remonteberijder komt dit idealiseeren voor. Over buiging, recht-richten, zelfs over zijgangen wordt uitvoerig uitgeweid, terwijl wij al zeer tevreden moeten zijn in den tegenwoordigen tijd, wanneer wij ruiters hebben, die eene zachte lichte hand bezitten, die kunnen drijven met zit en beenen en die in staat zijn den ruggang te onderkennen. Met die ruiters kunnen wij paarden africhten, die aan den teugel gaan en wanneer aan dezen eenvoudigen eisch door het meerendeel der artilleriepaarden bij de africhting is voldaan, dan is m.i. de ideaaltoestand reeds bereikt en kunnen enkele paarden door het kader of de officieren nog iets verder als rijpaard worden afgericht.

Zoo ben ik langzamerhand gekomen van de africhting van den man op die van het paard.

Dat het systeem PLINZNER voor de africhting van het paard is ingevoerd, vindt zijne oorzaak daarin, zooals wij reeds opmerkten, dat men dit systeem meer doeltreffend vond tot ontwikkeling van de trekkracht en tot het doen aannemen van de houding, welke men het best acht om zware lasten in beweging te stellen. Op die houding kom ik later terug.

Ieder, die voor zichzelf wel eens een paard heeft aangereden volgens de wijze, zooals door PLINZNER is aangegeven, zoodanig, dat aan de eenvoudigste eischen, welke aan een artilleriepaard moeten worden gesteld, was voldaan, zal ondervonden hebben, welk eene enorme inspanning van den ruiter wordt vereischt en welk een macht van aandrijven hij in zitvlak en beenen moet ontwikkelen, om het paard in die „lage onvoorwaardelijk bijgebrachte houding” aan den teugel te drijven, ten einde de elastische rugwieling en de veerkracht in de achterbeen te kunnen behouden en ontwikkelen.

Ongetwijfeld zal hij dan bij zichzelf hebben overwogen, dat het eene absolute onmogelijkheid is voor een vrijwilliger- of milicien-remonteberijder, om eene dergelijke inwerking te kunnen uitoefenen. Trouwens het is een bekend feit, dat bij de toepassing van het systeem PLINZNER hogere eischen aan den ruiter moeten worden gesteld.

Daarom heeft men, door dit systeem aan te nemen, onmiddellijk een groot voordeel prijs gegeven, wat men bij de africhting volgens de vroegere methode wel bezat, namelijk, dat bij de minder rijkunstig onderlegde artilleristen de dressuur meer kans van slagen zoude hebben (doordat de paarden in minder sterke mate verzameld behoeften te worden).

Om het aannemen van een moeilijker systeem te rechtvaardigen, moesten dus de andere redenen, die daartoe geleid hebben, nl. de

betere ontwikkeling van de spieren van rug en achterhand van overwendend belang zijn.

Zien wij nu in de practijk de resultaten van die meerdere ontwikkeling, dan moeten wij bekennen, dat in dit opzicht nog veel te wenschen overblijft en dat nog menigmaal een stuk, hetwelk in de modder of in het zand gezakt is door de bespanning in den steek wordt gelaten, waar misschien één karrepaard voldoende zou zijn, het wederom op vasten bodem te brengen.

Onze artilleriepaarden zijn in de eerste plaats *trekpaarden*. Dat de bijdehandsche paarden bereden moeten worden, is een noodzakelijk kwaad. Dat de vandehandsche bestegen worden is een kwaad, hetwelk niet noodzakelijk is, daar het in de meeste landen niet geschiedt.

Die *trekpaarden* vormen het grootste contingent van het paardenmateriaal. Daarna komen de rijpaarden ten gebruike van het kader, de trompetters en ordonnansen in veel minder grooten getale.

Om de africhting van die trekpaarden practisch te bestudeeren, moeten wij in de leer gaan bij den goeden vrachtrijder, terwijl de goede jacht- en schoolruiter ons tot voorbeeld strekt voor de wijze, waarop het soldatenpaard moet worden afgericht als rijpaard.

Er zijn verschillende oorzaken op te sommen, waarom onze paarden over het algemeen zoo slecht trekken, waarmede ik in hoofdzaak het oog heb op het „aanzetten”.

1^e. *het gebrek aan toezicht op het rijden van de stukrijders, waardoor ontstaat eene ruwe behandeling en achteloosheid.*

Ik geloof alleen met de vermelding van dit feit te kunnen volstaan en geen nadere uitlegging daarvan te behoeven te geven.

2^e. *het feit, dat de paarden gereden worden.*

Een eerste vereischte is, dat het paard met vertrouwen aanzet. Dit doet het nooit, als het op de een of andere wijze gehinderd wordt, hetzij door het gewicht van den ruiter, hetzij door actieve inwerking van de hand op den mond van het paard, hetzij door ruwheid of geweld.

Het gewicht van den ruiter is niet te vermijden; dit heeft de vrachtrijder voor op den stukrijder. Daarom is het zaak, zoo spoedig mogelijk het bestijgen der vandehandsche paarden bij de veldartillerie af te schaffen en op een middel te zinnen, alle kanonniërs zonder gevaar voor ongelukken op het stuk mede te voeren. Hoe minder het paard gereden wordt, des te beter trekt het. Als er geen bezwaren van anderen aard bestonden, zouden wij haast willen aanbevelen, midden- en achterspan van den bok te besturen en het voorspan alleen te berijden. In hoeverre dit op ongelijk terrein kan worden toegepast kunnen wij zelfs niet gissen, zoolang het niet ernstig beproefd is geworden.

Behalve door het gewicht van den ruiter, verkrijgt men door het berijden van het paard veel eerder een hinderen door de hand en ruwheid, welke laatste ook vaak een gevolg is van slecht toezicht en gebrek aan degelijkheid in de africhting van den man, doch ook een gevolg kan

wezen van eene verkeerde toepassing van het voorschrift. In de stukrijderschool (§ 311) wordt vermeld, dat de stukrijder zorg moet dragen, beide paarden eene voldoende aanleuning op het bit te laten nemen bij het aanzetten. Hieruit mag niet de gevolgtrekking gemaakt worden, dat de stukrijder, wanneer het paard zulks niet doet, het dan zelf moet doen, d.w.z. actief met de hand moet inwerken. Werkt hij toch actief in, dan zal het paard achter den teugel komen en weigeren aan te zetten. Ik kan niet ontkennen, dat de wijze, waarop dat aanzetten is voorgeschreven, aanleiding tot deze fout geeft.

Dit brengt mij op eene andere oorzaak, nl.:

3°. *de verkeerde houding van het trekpaard bij het aanzetten.*

Vooreerst is het niet noodzakelijk, dat het paard bij het aanzetten aanleuning aan het bit neemt. Wanneer, tengevolge van het aandrijven met stem of zit en beenen, het paard den rug wil spannen, moet het van voren een steunpunt hebben, waartegen het zulks kan doen. Dit steunpunt kan de hand zijn. Het paard *neemt* dan aanleuning. Doch evengoed kan het steunpunt gevormd worden door het gareel. Het meerendeel der zware trekpaarden ziet men dan ook zware lasten aanzetten zonder daarbij aanleuning aan den teugel te nemen.

Er is echter nog meer verschil in de voorgeschreven houding van het artillerietrekpaard bij het aanzetten met die van het zware trekpaard. Die houding is beschreven in § 21 van de ruiterschool (de voorbenen onder gebracht evenals de achterbenen, rug absoluut gespannen, hals gebogen, doch niet opgericht, profiellijn meest achter de loodlijn). Zij heeft veel overeenkomst met die van den steeple-chaser en men zou haar kunnen noemen: *de houding, waarbij langdurig en intensief de vooruitschuivende kracht ontwikkeld wordt.* Zij zal dan ook door het paard aangenomen moeten worden bij lang en zwaar trekken.

Bij het „aanzetten” echter is het geheel anders. Dan moet het paard gedurende zeer korten tijd een maximum vooruitschuivende kracht ontwikkelen. De beste houding hiervoor zou dus overeen moeten komen met die van het vlakrenpaard in de finish. En in werkelijkheid ziet men dit dan ook bij het zware werkpaard. De achterhand wordt lager, de achterbenen niet onder, doch naar achteren met het toongedeelte der achterhoeven grijpende in den grond, de voorbenen licht gebogen, eveneens zich van den grond afzettende, den hals zoover mogelijk voorwaarts gestrekt. Deze houding moeten dus ook onze trekpaarden aannemen bij het aanzetten. Wij behoeven hun die niet te leeren, doch zij nemen haar vanzelf aan, wanneer zij slechts gewillig hun uiterste krachten inspannen. In de eerste plaats moeten ze dus niet gehinderd worden en daaruit verklaart zich ook, waarom oude, goede stukrijders bij het aanzetten de hand naar voren en omhoog brengen. Zij weten bij ondervinding, dat eene aanleuning, die het paard niet vraagt, ook hinderlijk werkt, en dat naar voren en niet naar beneden het hoofd moet worden gebracht. Van een ouden stukrijder, een gewonen

vrachtrijder, een lompen boerenjongen kunnen wij dikwijls veel leeren, omdat die geen rekening houden met allerlei theorieën, doch alleen met de practijk.

Dat het sterk omlaagbrengen van het hoofd van het paard ook een nadeeligen invloed heeft op het behoorlijk aanzetten, is mij ook gebleken uit de wijze, waarop de werkpaarden van BARNUM & BAILEY waren opgetuigd. De prachtige conditie en het uiterlijk dier paarden, alsmede de wijze, waarop daarmede werd omgegaan, heeft zeker met mij menig artillerist met bewondering vervuld. Die paarden nu waren alle (op enkele uitzonderingen na) van een opzetteugel en slechts van een enkelen trens voorzien. De opzetteugel was zoolang vastgegespt, dat deze alleen bij krachtig aanzetten in werking kwam en verving dus bij den ruiter de hooge passief opnemende hand.

Een 4de oorzaak van het slecht trekken onzer paarden is dat: *de paarden niet dagelijks trekken.*

Dit is allereerst een gevolg van bovengenoemd slecht toezicht gedurende den marsch en het exerceeren, waardoor menigmaal van de zes paarden eener bespanning slechts één of twee trekken. Er zijn paarden, die in het span loopen en nagenoeg het geheele jaar niet getrokken hebben, alleen uit onachtzaamheid. Hierbij komt, dat een groot gedeelte van het jaar de paarden in de manége gebruikt worden. Dagelijks trekken zonder ruitergewicht op den rug is dus noodzakelijk, om het goede trekpaard bij de batterijen te behouden.

Vatten wij dit alles samen, dan komen wij tot de conclusie, dat ook de *africhting der paarden* volgens andere, eenvoudiger en zuiverder beginselen behoort te geschieden.

Om het groote nadeel, dat het rijden van het paard hinderlijk werkt op het behoorlijk trekken, te ontgaan, moeten alle artilleriepaarden *eerst worden afgericht als trekpaard, alvorens zij ook maar een enkele maal worden bestegen.*

Hieraan zouden ongeveer de eerste zes maanden van africhting moeten worden besteed, door de paarden eerst de trek oefeningen te laten doorloopen, zooals in het voorschrift is vermeld, en daarna hen dagelijks gedurende geruimen tijd van den bok te rijden.

Is die tijd goed benut, dan zijn die paarden alle geschikt, om als vande hands in het span te gaan. Een korte „poedeldressuur” zal dan al voldoende zijn, hen tot zeer bruikbare artilleriepaarden te maken. Ik zeg opzettelijk „poedeldressuur”, niet omdat ik die, op zichzelf genomen, verkies, doch omdat onze remonteberijders nog veel meer terecht zouden brengen van eene dressuur, die slechts in „gewennen” bestond, dan van eene quasi rijkunstige dressuur, die zij in werkelijkheid toch niet, of slechts verkeerd kunnen toepassen. Het prachtig gelijk aanzetten van de achtspannen van BARNUM & BAILEY berustte immers ook op poedeldressuur; want het geschiedde uitsluitend met de stem.

Voor paarden, die vermoedelijk nooit als rijpaard zullen worden ge-

bruikt, is die dressuur voldoende, meer dan voldoende; want de hoofdzaak is, dat het goede trekpaarden blijven.

Ook zullen zij niets minder geschikt zijn voor de africhting der stukrijders dan de hedendaagsche op de voorhand wegstormende of achter den teugel wegkruipende paarden.

Die paarden, welke in aanmerking komen, om als rijpaard te worden afgericht, moeten noodzakelijk eene dressuur doorloopen als voor het cavaleriepaard noodig is. Immers de „africhting van het artilleriepaard” zegt zelf, dat er geen principieel verschil is tusschen de dressuur van het trekpaard en die van het rijpaard.

Nu stelt de toepassing van het systeem PLINZNER zeer zware eischen aan den man. Aangezien wij moeten roeien met de riemen, die wij hebben, en ons africhtingspersoneel nu eenmaal beneden het peil van middelmatig ruiter staat, ontaardt onze dressuur, of wij willen of niet, in een soort poedeldressuur en zal zij dit te meer doen, naarmate het systeem moeilijker is toe te passen.

Het is daarom een noodzakelijk vereischte om te zien naar een eenvoudiger systeem van dressuur voor het rijpaard. Dit meenen wij te moeten zoeken in het systeem, hetwelk gegrondvest is in de Duitsche „Reitinstruktion”, doch in hooge mate is verduidelijkt en gemoderniseerd in een door een anoniem schrijver onder den naam „Natürliche Reitkunst” uitgegeven werk. Groote waarde wordt in dit buitengewoon interessant boek gehecht aan de ontwikkeling van den „ruggang”. De werking van den zit wordt op zeer duidelijke wijze ontleed en aan de „hand” wordt slechts eene passieve rol toegewezen. De lage stelling van hoofd en hals, door PLINZNER als middel tot het doel gebruikt, wordt door dien schrijver veroordeeld, als zijnde een zeer gemakkelijk middel, dat het paard gebruikt, om zich aan de werking van den zit des ruiters te onttrekken.

Door de lichte, hooggeplaatste hand, die in het begin elke aanleuning ontwijkt, totdat het paard zich losgelaten heeft (doch momentaneel tegenhoudt, als het paard ongewenscht het tempo wil versnellen), en later de aanleuning aanneemt, welke het paard gewillig in de hand geeft — door die hooge, lichte hand en de werking van den zit (het kruis), belet men het paard zich te onttrekken aan de verzameling door van voren laag en van achteren hoog te komen.

Zoodoende bewerkt het paard zichzelf onder de doelmatige werking van de zit- en gewichtshulpen, welke veel minder inspanning en arbeid van de zijde van den ruiter eischen, dan het geweldige aandrijven, noodig om het zwaartepunt van een volgens PLINZNER gereden paard achterwaarts te verplaatsen.

Het is hier de plaats niet, verder uit te weiden over bovengenoemd belangrijk werk, waarvan de bestudeering door mij ten zeerste aan alle bereden officieren wordt aangeraden.

Behalve bij de depôts kan de africhting der rijpaarden worden voortgezet bij de batterijen, waar zij door het kader des winters in de

manége kunnen worden gereden. Het is natuurlijk noodzakelijk, dat het onderwijs gegeven wordt door officieren, die eene speciale rijkunstige opleiding hebben genoten. Het gevolg van den thans bestaanden toestand, (waarbij bij de meeste batterijen en in twee garnizoenen geen enkel officier is, die eene speciale studie van de rijkunst heeft gemaakt), is, dat noch het kader, noch de jonge officieren degelijk rijkunstig onderwijs kunnen ontvangen, wat in hooge mate nadeelig is voor het wapen.

En dit is juist in een tijd, waarin veel meer dan vroeger gelet moet worden op de ontwikkeling der rijkunstige bekwaamheden van de officieren en het kader, omdat de invoering der artillerie-verkenners zulks noodzakelijk maakt.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat de afscheiding op rijkunstig gebied der artillerie van haar zusterwapen niet alleen nutteloos, doch zelfs verkeerdt is geweest. En waar in een groot land als Duitschland het hoogste onderwijs in de rijkunst slechts aan één instituut wordt gegeven, zoowel voor de officieren van de cavalerie als voor die van de artillerie, is het zeer zeker af te keuren, dat in een klein land als het onze, waar bovendien zoozeer op bezuiniging wordt aangedrongen, nog steeds twee rijsscholen aanwezig zijn. Op den duur toch zullen bij de cavalerie steeds de beste instructeurs worden aangetroffen.

Moge de toestand, zooals die thans is, niet langer worden bestendig.

ANTONIUS.

Het Scherpshutters-Instituut bij de Nederlandsche Infanterie.

De 6e aflevering van „De Militaire Gids” bevat een artikel van den Heer Jhr. L. M. A. VON SCHMID, getiteld: „Aanmoedigen tot bevordering van de schietvaardigheid der Infanterie”.

Bij het ter lezing nemen van een pennevrucht van dezen begaafden schrijver kan men overtuigd zijn, in een aangenamen leesbaren vorm beschouwingen te vinden over een onderwerp, dat belangstelling waard is. Vele lezers zullen daarbij de handig aangevoerde argumenten ter verdediging van het door den schrijver ingenomen standpunt van beschouwing zonder veel nader onderzoek beamen en worden aldus spoedig in de meening gebracht, dat een goed bewijs voor de juistheid van de aangevoerde stellingen geleverd is.

Met groote waardeering voor de bekwaamheid van dien schrijver wordt zijn schrijven toch dikwijls gevaarlijk geacht, want gaat de lezer niet met omzichtigheid na, langs welken weg hij gevoerd wordt, dan bestaat kans, dat — door het onderhoudend discours onderweg — hij ongemerkt op een niet gewilde plaats gebracht wordt.

De heer VON SCHMID sticht dan ook dikwijls kwaad door „les défauts de ses qualités”. Begaafd met groote en zeer goede werkkraft en bezielde met zeer veel ijver bij zijn arbeid, zoekt hij steeds naar zaken, die z. i. verbetering eischen. Wordt iets ontdekt, dan is voor hem het middel voor verbetering al zeer spoedig gevonden. Dit zoeken gaat echter te vlug; de voortvarende geest kent weinig zwarigheden, is niet gewoon lang te kijken naar den evenaar van de balans van voor- en nadeelen, en daardoor is het natuurlijk, dat dikwijls het ter verbetering aangegeven middel, om werkelijk eene verbetering te schijnen, gezien moet worden door het oog van den voorsteller. Het maakt den indruk alsof dit euvel door den schrijver wel eens gevoeld wordt, en of de zwakheid van een stelling hem dan prikkelt, om te beproeven welk resultaat met zwakke, doch handig aangewende middelen door hem bereikt kan worden. Alsdan worden somtijds feiten vermeld, die wel waar zijn, maar die door de wijze, waarop ze voorgesteld worden, door het verband waarin ze gebruikt worden, een valschen indruk maken; door handig-aangebrachte brekingsprisma's wordt het licht zoodanig geleid, dat het oorspronkelijk beeld bijna niet meer uit het spiegelbeeld is te kennen. Over het verband

tusschen oorzaak en gevolg wordt daarbij meermalen te luchtig heengegleden.

Van bovenaangehaald artikel is de kern, blijkens het gestelde op blz. 325, een beschouwing over het bestaande instituut der scherpschutters, dat den schrijver in de hedendaagsche schietopleiding niet meer juist toeschijnt. „Die onderscheiding tusschen zeer goede schutters en het „grootte gros der infanterie-soldaten is, voor ons leger althans, niet „meer van dezen tijd” (blz. 334). „Er is waarlijk reden, om de bakens „te verzetten. Van een legerbelang om het scherpschutters-instituut op „den tegenwoordigen voet te handhaven kan bezwaarlijk meer sprake „zijn” (blz. 329).

Velen zullen wellicht op grond van de gegeven argumenten met deze uitspraak medegaan. Wij echter kunnen volstrekt niet toegeven, dat „de onvermijdelijkheid van een grondige herziening aangetoond” is (blz. 335), en omdat het besprokene ongetwijfeld een zeer belangrijke zaak geldt, zullen wij trachten aan te toonen, waar in dit artikel o. i. weder voetangels liggen, als gevolg van een moeilijke verdediging van zwakke terreingedeelten.

Een der groote grieven tegen het bestaande scherpschutters-instituut is, dat, eenmaal betaald scherpschutter zijnde, men dit ook steeds blijft; dat men dientengevolge aan een schutter dagelijks $f0,05$ uitkeert, „omdat hij vroeger „blijken heeft gegeven goed te kunnen schieten, lijkt onjuist gezien” (blz. 334).

De voorstelling, alsof het scherpschutters-betalingscontract met korporaals en vrijwilligers van doorlopenden aard is, is echter onjuist. Dit contract toch wordt niet langer aangegaan dan tot het einde van het loopende schietjaar en wordt het volgende niet vernieuwd, dan nadat de schutter bewezen heeft, nog aan de eischen van dat contract te voldoen. Bovendien is aan een der contracteerende partijen — ver- tegenwoordigd door den compagnies-commandant — het recht voor- behouden te allen tijde een onderzoek in te stellen, of de andere partij nog aan de eischen voldoet; zoo niet dan wordt dadelijk het contract verbroken.

Punt 153 van het Schietvoorschrift der Infanterie, regelende de her- halingsproef, eischt het instellen van een onderzoek, alvorens het contract met den scherpschutter te verlengen, terwijl dit voorschrift in punt 115 aan den compagnies-commandant de verplichting oplegt, om, wanneer een scherpschutter voortdurend slecht schiet, een onderzoek te doen, of hij nog aan de bepalingen van het contract voldoet. Voor zoover die scherpschutter niet onder zijn toezicht geoefend wordt, wijst punt 124 het middel aan om op de hoogte te blijven van zijn geschikt- heid, terwijl ten overvloede punt 115 den officier, die met de oefeningen van de scherpschutters belast is, verplicht den compagnies-commandant kennis te geven, wanneer een scherpschutter niet meer goed schiet.

Voorwaar de voorwaarden van het contract zijn anders dan de hierboven, uit het artikel van den heer v. S. aangehaalde, namelijk „het vroeger goed geschoten hebben”.

Natuurlijk is de schrijver in zijn betoog die jaarlijksche proef niet stilzwijgend voorbijgegaan; maar bij die vermelding werd haar waarde dadelijk tot nul teruggebracht, want „de ondervinding leert, dat het „een groote zeldzaamheid is, indien een scherpschutter in de jaarlijksche „herhalingsproeven niet aan de gestelde eischen beantwoordt”. „Naar „de reden” laat schrijver hierop volgen (blz. 330) „behoeft niet ver „gezocht te worden.” Alvorens echter naar die reden te zoeken, ware het o. i. wenschelijk geweest, om aan te toonen, dat die ondervinding niet grootendeels berust op de waarneming van enkele feiten in een klein kringetje. In een door ons waargenomen kringetje toch werd die zeldzaamheid *niet* opgemerkt. Bij een bij ons bijzonder goed bekend bataljon waren in 1898, 1899, 1900 en 1901 op het eind van het schietjaar onder de korporaals en soldaten respectievelijk 16, 19, 13¹⁾ en 19 scherpschutters en van deze voldeden in die jaren *niet* aan de herhalingsproef respectievelijk 5, 13, 9 en 7 scherpschutters. In die 4 jaren dus werd *de helft van de scherpschutters-contracten verbroken!!* Van de 50 onderofficieren van drie compagnieën, welke in die jaren de herhalingsproef deden, werden er 20 teruggesteld. Als toelichting diene, dat bij bedoeld bataljon de herhalingsproef met zeer veel ernst werd gehouden en de aanwijzing uit den waarnemingspost steeds gecontroleerd werd door een officier of sergeant-majoor, dienstdoend luitenant te velde, in dien post.

Mocht werkelijk de ondervinding leeren, dat het onderzoek naar de bekwaamheid van den scherpschutter niet veel beduidt, dan is het in de eerste plaats noodig, na te gaan, of de voorschriften wel met ernst worden opgevolgd en is men hiervan overtuigd — het door ons gegeven voorbeeld wekt zeker ernstigen twijfel, dat zulks door den schrijver of zijne zegslieden naar behooren is geschied —, eerst dan moet naar de fout in het voorschrift gezocht worden.

Een groote zwakte van schrijvers betoog ligt voorts in het feit, dat hij (zie blz. 329) zijn gegevens gevonden heeft in een beperkt gebied van waarneming, en dat hij daarna zonder verder onderzoek gaat generaliseeren. Omdat gelijke oorzaken gelijke gevolgen plagen te hebben, zou het aan bijzondere omstandigheden moeten worden toegeschreven, indien de toestand bij een bataljon verschilde met dien van alle andere bataljons, zoo wordt geredeneerd (blz. 329). Dit is echter een redeneering, waardoor een oppervlakkig lezer misschien gevangen wordt, maar waarin geen bewijsgrond ligt, om het generaliseeren uit de beperkte waarneming te wettigen. Wanneer toch zijn waarneming feiten betreft, die juist ontstaan zijn door „bijzondere omstandigheden”, dan moeten de gemaakte gevolgtrekkingen foutief zijn.

Op het schietgebied vooral is groote voorzichtigheid bij de waarneming noodig. Had de Heer v. S. dan ook nauwkeuriger onderzocht, dan zou hem gebleken zijn, dat vele bataljons — en blijkens de medegedeelde

¹⁾ Over dit jaar kon slechts het aantal van 3 compagnieën worden nagegaan.

cijfers ook zijn bataljon van waarneming — in „bijzondere omstandigheden” verkeeren en daardoor niet de gegevens leveren, geschikt voor het maken van *degelijke* algemeene gevolgtrekkingen.

Het bezwaar, dat zonder behoorlijken grond maar beweerd wordt, dat het niets beteekenende van de scherpschuttersproef bewezen is door de *ondervinding*, wordt schijnbaar opgeheven, door het opgeven van de reden van dat niets beteekenende, dat „niet ver behoeft gezocht te worden” (blz. 330). Volgens het oude voorschrift moesten de scherpschutters bij de proef aan twee oefeningen — B⁵ en B¹⁰ — voldoen met 6 seriën. In verband met schrijvers mededeeling — 8 compagnieën schijnen hier de stof geleverd te hebben — dat „aan B⁵ en B¹⁰ door „de *gewone* schutters, strijk en zet, met *minder* dan 5 seriën voldaan „werd” (blz. 330), zal menig oppervlakkig lezer dan ook wel begrijpen: „welk een kruk men onder die scherpschutters moet zijn, om met 6 „seriën niet te voldoen” (blz. 330).

Door het gebruik van brekingsprisma's is het hier gegeven beeld echter weder geheel verkeerd.

Met grond zou aan het geheele betoog veel waarde ontzegd kunnen worden, als zijnde gebaseerd op een vervallen voorschrift. Schrijver zelve verklaart toch, dat omtrent de toetsoefeningen B⁷ en B¹⁰ in het nieuwe voorschrift — waarom het dan toch alleen te doen is — eerst aan het einde van het schietjaar vertrouwbare gegevens beschikbaar zullen zijn. Niettegenstaande dit gemis kan de Heer v. S. toch nu reeds zeggen, dat het aantal toegestane seriën voor de scherpschuttersproef aanzienlijk meer ruimte geeft dan nuttig of noodig is. „Een middelmatig schutter, eenmaal in het beloofde land zijnde, kan blijven zeggen: „j'y suis, j'y reste.”

Aan de waarneming schijnt ontsnapt te zijn, dat omtrent de B⁷ uit het nieuwe voorschrift wel gegevens bekend zijn, want dit is dezelfde oefening als B¹⁰ uit het oude, waaromtrent vermeld wordt, dat bij de 8 waargenomen compagnieën gemiddeld daaraan voldaan werd met 13 patronen.

Ter vermijding van de fout, om ook uit beperkte waarnemingen gemiddelden te bepalen, vroegen wij eenige inlichtingen omtrent deze belangrijke zaak aan den Directeur der Normaal Schietschool, die ze ons met de meeste welwillendheid verstrekke. Zeer noodig wordt het toch geacht, dat een *schietvoorschrift* gebaseerd is, niet op de uitkomsten van enkele onderdeelen der infanterie, maar rekening houdt met het geheel. Uit de ontvangen gegevens bleek, dat het gemiddelde van de 3 Divisiën Infanterie voor B¹⁰ ook wel 13 is, doch dat door bijzondere omstandigheden deze gemiddelden bij verschillende regimenten en in onderscheidene garnizoenen zeer uiteenloopen. Zoo was o.a. bij een regiment het gemiddelde 15 bij een ander 16 patronen. Van de 16 veldcompagnieën van een der regimenten waren de gemiddelden zelfs 11, 12, 14, 14, 14, 14, 15, 16, 16, 16, 17, 18, 19, 20, 21 en 28.

Omtrent de B¹⁰ uit het nieuwe voorschrift ontbreken wel de juiste

gegevens, maar omtrent de daarin gestelde voorwaarde kan wel eenige maatstaf ter beoordeeling verschaft worden. Deze oefening toch is dezelfde en stelt dezelfde overgangsvoorwaarde als de B⁵ van het oude voorschrift, doch in plaats van knielend opgelegd te schieten, moet in het nieuwe voorschrift in de veel moeilijker houding knielend vrije hand worden gevraagd.

Omtrent die vervallen B⁵ geeft de Heer v. S. op, dat daaraan gemiddeld voldaan werd met 10 schoten. Uit bovenbedoelde gegevens van de Normaal Schietschool blijkt echter vooreerst, dat de drie Divisiën Infanterie gemiddeld voldeden met 12 patronen, doch voorts, dat dit gemiddelde cijfer bij 6 bataljons bedroeg 13; bij 3 bataljons 14; bij 1 bataljon 15; bij 3 bataljons 16; bij 1 bataljon 19 en bij 1 zelfs 20.

Wanneer zulke gemiddelde aantallen patronen noodig zijn bij opgelegd schieten, dan kan gerust gezegd worden, dat de thans gestelde voorwaarde voor het schieten uit de vrije hand zoo gemakkelijk niet is.

Ook in het oog houdende, dat een proefschietsen — waarvan het al of niet blijven in het beloofde land afhangt — ongunstig op de kalmté van den schutter werkt en de proef voor het verlengen van het scherpschutters-contract in een voor schieten ongunstig tijdperk valt, gelooven wij niet, dat alleen krukken niet zullen voldoen. Integendeel zouden wij het op dit oogenblik nog bedenkelijk achten de gestelde 6 seriën te verminderen. Bewijst de *ondervinding* echter het gelukkige verschijnsel, dat de eisch te laag is, dan zullen zeker de autoriteiten, die over deze quaestie met vasten grond kunnen oordeelen, wel de noodige stappen tot wijziging doen.

De onbewezen, en o.i. onjuiste stelling, dat de toetsproeven voor scherpschutter weinig beteekenen, leidt niet alleen tot het afkeuren van het scherpschutters-instituut, maar zij brengt den schrijver nog veel verder van den goeden weg, hetgeen uit het volgende blijken kan.

Het nieuwe schietvoorschrift legt het zwaartepunt van de geheele schietopleiding bij den compagnies-commandant en geeft hem dan ook in deze nogal vrijheid. Om bijvoorbeeld te voorkomen, dat een zeer middelmatig schutter, als hij maar lang genoeg de schietoefeningen bijwoont, eindelijk scherpschutter wordt, of om, wanneer een schutter groote schietgebreken vertoont, hem maar moeilijke schietoefeningen te laten vervolgen, zijn den compagnies-commandant rechten gegeven en plichten opgelegd, om dergelijke misstanden geheel te kunnen voorkomen.

De desbetreffende bepalingen zijn echter volgens den Heer v. S. een wassen neus.

Uit de bepaling, dat voor het voldoen aan schietvoorwaarden, voor welke maar 10 patronen noodig zijn, extra opgeleide scherpschutters hoogstens 42 patronen krijgen, distilleert bedoelde schrijver, dat het schietvoorschrift geen strenge toepassing wil voor het onderzoek der schietbedrevenheid, en omdat de compagnies-commandant moet handelen in den geest van het voorschrift en nog grooter lankmoedigheid

moet betoonen, is het dus de plicht van den hoofdopzichter bij het schieten, de gemaakte bepalingen ter waarborging van een goed schieten maar heel flauwtjes toe te passen!!

Bij het toebrengen van dezen bijlslag aan een der grondslagen van het voorschrift wordt de toetsproef der scherpschutters echter geheel onjuist voorgesteld.

Met 10 patronen *kan* wel aan de voorwaarden worden voldaan, maar deze zijn zoodanig, dat zulks niet verwacht kan worden. Ook geeft het voorschrift niet, zooals vermeld wordt, 42 patronen, maar het eischt een voldoen aan de voorwaarden met 6 seriën, dat iets geheel anders is. Schiet een schutter bijvoorbeeld in B⁷ met zijn derde schot een 5, dan zijn de verdere schoten van die serie zonder eenige waarde. Met drie schoten heeft hij dus reeds 7 van de nominale 42 schoten verbruikt, en zijn daarvan dus niet meer 39 patronen beschikbaar doch slechts 5 seriën. Geeft hij bij de volgende serie 2 goede schoten af en is het derde schot bij ongeluk weder niet hooger dan 5, dan is door het gebruik van slechts 6 patronen, die voor den schutter waarde hebben, het opgegeven nominale bedrag van 42 patronen reeds met 14 verminderd.

Vermits voorts in B¹⁰ ook de 3 eerste schoten reeds een serie waarde loos kunnen maken, bestaat dus de mogelijkheid dat in plaats van door de nominale 42 patronen door slechts $6 \times 3 = 18$ patronen de scherpschuttersster is verspeeld.

Uit de lankmoedigheid van den gestelden eisch kan een compagniescommandant dus o.i. moeilijk — zelfs zonder „plus royaliste que le roi” te worden (blz. 329) — zijn niet gebruiken van de hem pertinent verleende macht verdedigen.

Wanneer de Heer v. S. dan ook klaagt, dat door het bestaande scherpschutters-instituut „de paarden, die den haver verdienen niets „krijgen en van de meesten aan den haverbak, betwijfeld kan worden „of ze wel haksel moesten hebben” (blz. 329) — schijnt het o. i. zeer noodig, dat in stallen (deze minder vleierende benaming voor de compagnieën wordt door het gebruikte spreekwoord gevorderd), waar dat gebeurt, eens wat beter op het afvoeren gelet wordt. Het schietvoorschrift geeft den sleutel van de haverkist aan den stalbaas, die om baas te blijven over het voeren den sleutel persoonlijk moet bewaren.

Onder de ten onrechte geen haver ontvangende paarden bedoelt schrijver de vele miliciens, die wel tot scherpschutter worden aangesteld, maar niet de toelage ontvangen, omdat slechts 40 per bataljon hiervoor in aanmerking komen.

De haver etende paarden, waarvan de meeste wellicht zelfs geen haksel verdienen, zijn de korporaals en vrijwilligers, die de meeste betalende scherpschuttersplaatsen bezet hebben, waardoor miliciens-scherpschutter alleen voor de toelage in aanmerking komen, zoolang er betalende plaatsen zijn. Om een begrip te geven, hoe het over het algemeen met de haverbakken gesteld is, wordt omtrent het meerbedoelde bataljon van waarneming opgegeven (blz. 329), dat slechts 8 miliciens-scherp-

schutter toelage genieten. De vermelding van den datum van waarneming wordt noode hierbij gemist.

Uit de door ons op blz. 296 gegeven cijfers omtrent de toetsproef blijkt, dat bij het betrokken bataljon in den aanvang van het schietjaar beschikbaar waren:

in 1898	—	29	plaatsen
„ 1899	—	34	„
„ 1901 ¹⁾	—	28	„

Worden deze cijfers exceptioneel groot genoemd, dan achten wij die van den Heer v. S. exceptioneel klein.

Het onbillijke van de bestaande regeling van de scherpschutters-toelage wordt toegelicht door uit de schietregisters van het bataljon van waarneming aan te toonen, dat korporaals voor het verkrijgen van scherpschutters-toelage slechter geschoten hadden dan miliciens-scherpschutter, aan wie geen toelage kon worden gegeven.

Omtrent het vergelijken van de aantallen patronen, die korporaals en miliciens gebruiken, om aan de eerste reeks oefeningen te voldoen wordt opgemerkt, dat een stevige 19-jarige milicien, die de eerste drie maanden bijna den geheelen dag het geweer in handen heeft voor exercitiën, voorbereidende schietoefeningen of gymnastiek, toch in veel gunstiger omstandigheden verkeert, dan menige zestienjarige korporaal aan wiens persoonlijke lichamelijke ontwikkeling al heel weinig gedaan wordt, wanneer zijn aankomst bij de compagnie in den vollen oefenings-tijd der militie plaats heeft.

Toch moeten de door den Heer v. S. medegedeelde cijfers omtrent de miliciens, van het waarnemingsbataljon bijzonder gunstig genoemd worden en was het dan ook zeker jammer, dat over niet meer betalende plaatsen kon worden beschikt. Bevreemding wekt het echter, dat van die herhaaldelijk als „uitstekend” bestempelde miliciens, die met zoo weinig patronen de klasse B doorhouden, slechts zoo weinigen de eindpaal van klasse C schijnen bereikt te hebben. Dit is toch af te leiden uit het feit, dat bij uitbetaling van *f* 2.50 aan iederen schutter, die C doorloopen heeft, jaarlijks slechts *f* 5.— tot *f* 10.— voor dit doel per compagnie noodig wordt geacht door den schrijver.

Wij noemden de medegedeelde cijfers bijzonder gunstig. Bij het bataljon van waarneming schijnen ze echter regel te zijn, want de schietklassen worden blijkbaar bij dit onderdeel met zoodanige snelheid doorgehoud, dat het al of niet verwerven van de toelage dikwijls voor den man slechts een quaestie is van het niet of wel hebben van corvee op den beslissenden dag, terwijl het voor de compagnie bijvoorbeeld afhangt van de omstandigheid of het schieten van de eene compagnie op Maandag, van de andere op Dinsdag valt of omgekeerd; „het is”, volgens den heer v. S., „kortom een vraag van puur toeval” (blz. 333).

¹⁾ Voor 1901 ontbreken de cijfers voor één compagnie. De drie andere compagnieën hadden toen nog slechts beschikt over 4 van de 40 betalende plaatsen.

Dezerzijds bestaat het vermoeden, dat, bij den schietwedloop van zoovele miliciens, het behalen van de overwinning door zulk een kleinen voorsprong, weder uitzondering is. Een bataljons-commandant, dien wij den 8^{en} December over de zaak spraken, deelde ons mede, dat hij juist dien dag pas zijn eersten milicien-scherpschutter gekregen had!

Dat de vorming van miliciens tot scherpshutter echter verbazend uiteenloopt bij verschillende compagnieën, bataljons en zelfs regimenten blijkt uit de grafische overzichten, die gevoegd waren bij de in circulatie geweest zijnde verslagen omtrent de gehouden schietoefeningen in de laatste twee afgeloopen schietjaren van den Directeur der Normaal Schietschool. Op den 1^{en} April 1901 waren er toch: een compagnie met 34, een met 32, een met 29, een met 28, een met 27, een met 26, drie met 24, drie met 23, twee met 22, drie met 21, vier met 20 miliciens-scherpschutter; maar ook veertien compagnieën met 7, dertien met 6, veertien met 5, negen met 4, acht met 3, twaalf met 2, acht met 1 en zelfs 5 compagnieën met 0 miliciens-scherpschutter.

Kon één regiment 300 miliciens tot scherpshutter opleiden, een ander bracht het slechts tot 61.

Dat de korporaalscherpschutter ook wel eens achter gesteld wordt bij den milicienscherpschutter, wat de scherpshutterspremie betreft, wil schrijver natuurlijk wel niet aantoonen, maar is af te leiden uit zijn verzuchting op blz. 329 over de candidatenlijst. Wij vernemen daar toch, dat een korporaal in October 1900 het radikaal van scherpshutter reeds had en eerst den 15 Augustus ll. voor de scherpshutterstoelage in aanmerking kon worden gebracht. Daar waren het toch miliciens, die de plaatsen aan den haverbak innamen.

Toegevende, dat door de bestaande regeling van het scherpshutters-instituut bij het wegen van de schietbedrevenheid wel wat geduimd wordt ten voordeele van de korporaals en de vrijwilligers, dan geeft dit o. i. toch nog geen voldoende grond om uit te roepen: „*Middelmatige beroepsmilitairen verdienen geen extra-belooning; uitstekende „dienstplichtigen uit meer dan een oogpunt wél*” (blz. 328).

Het ligt nu wel niet in de lucht, om het beroepskader en de beroepsmilitairen in de hoogte te steken, maar toch zien wij er geen kwaad in, als die beroepsmilitairen eens een voordeeltje krijgen. Door wat langer compagnies-commandant te zijn, leert men zijn goed beroepskader op prijs stellen, en al schiet een oud korporaal, die uitstekend zijn dienst doet, eens wat minder goed, dan achten wij het zeer onbillijk dezen te rangschikken onder de *middelmatige* en den miliciens, omdat hij goed schiet, onder de *uitstekende* militairen.

Enkele verbeteringen voor den aangewezen misstand worden aangegeven, o. a. door het maken van een bepaling, dat de betaalde scherpshuttersplaatsen ieder kwartaal door de bezitters opnieuw zouden verdedigd moeten worden. Of dit driemaandelijksch concours in de practijk zou blijken in den smaak te vallen van den compagnies-commandant wordt ten sterkste betwijfeld, en of, door dit prijschieten,

door de schutters op verschillende dagen gehouden, de beste schutters zouden worden aangewezen, is ook nog aan grooten twijfel onderhevig. Dikwijls gaat bij prijsschieten de schutter, van wien men het minst verwacht, met den prijs strijken.

Het scherpschutters-instituut kost veel geld, en wij ontkennen niet, dat wellicht op andere wijze door het gebruik van dit geld het schieten beter aangemoedigd zou kunnen worden. In dat bedrag van scherpschutters-toelage schuilt echter o. i. ook een bedekte toelage aan tal van oudere korporaals en vrijwilligers. Betwijfeld wordt dan ook, of het bedrag aan scherpschutterstoelage op de Staatsbegrooting gebracht onder het hoofd „aanmoedigingspremiën bij het schieten” wel zou worden goedgekeurd.

Ons trof de materialistische (bij den schrijver anders een uitzonderings-)stemming, waaronder klaarblijkelijk de beschouwingen werden neergeschreven.

Van het *al* of *niet* krijgen van eenige centen meer per dag hangt toch, in de geleverde beschouwingen, voor den milicien de geheele waarde af van zijn bevordering tot scherpschutter. Toch gelooven wij, dat die milicien niet zoo materialistisch is, maar dat het door hem nog op zeer hoogen prijs gesteld wordt, wanneer bijv. bij het in zijn dorpje met verlof komen, zijn arm in afwijking van dien van zijn kameraad versierd is met de ster en aan zijn zijde een sabel hangt. Zoolang onder de hoogst geplaatsten in onze maatschappij er nog velen zijn, wier eerezucht bevredigd wordt door het ontvangen van kruisen van allerlei klassen niet voor *ver-* maar alleen voor *bewezen* diensten, kan aan het verleenen van het verdiende scherpschutters-distinctief aan den eenvoudigen milicien den prikkelenden invloed op de eerezucht niet ontzegd worden.

Verscheidene opmerkingen en voorstellen in het aangehaalde opstel geven, behalve de reeds behandelde, nog stof tot tegenopmerkingen, maar door verdere uitweiding vermeenen wij te veel van het geduld van den lezer te zullen vergen.

Ons doel was aan te toonen, dat het scherpschutters-instituut nog niet zoo vermolmd is en niet op zulke onlogische gronden berust als op *schijnbaar* juiste gronden werd aangetoond.

DEN HAAG, Dec. 1901.

B.

Op den verkeerden weg.

Bij het doorlezen van het, in de laatste tientallen jaren, gesprokene en geschrevene over de inrichting van ons krijgswezen te land — leger en vestingstelsel — dringt zich als vanzelve de gedachte aan ons op, dat die inrichting in hoofdzaak gegrond is op het aannemen van slechts één *geval van oorlog* (let wel dat wij niet zeggen van mobilisatie of concentratie), en wel op de verdediging des Rijks tegen *overmacht*.

Brengt de langzamerhand in gebruik gekomen uitdrukking „*lands-defensie*” ons reeds op het vermoeden, dat het denkbeeld „overmacht” een *hoofdrol* speelt, de stilzwijgend aangenomen of wel uitgesproken grondgedachte, waarvan deskundige sprekers en schrijvers bij hunne beschouwingen over dat krijgswezen uitgaan, doen dit vermoeden een vastere vorm aannemen, terwijl het in alle deelen bevestigd wordt door den inhoud van de z.g.n. Vestingwet van 1874.

Zoo vindt men bij de vele bekwame sprekers, die in de „Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap” de inrichting van ons krijgswezen te land, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, tot een onderwerp van bespreking hebben gekozen, in dit opzicht vrij groote eenstemmigheid. Wel wordt daarbij door velen tegelijkertijd gedacht aan het handhaven der onzijdigheid, doch de met het oog hierop aan het leger te stellen eischen worden vrijwel achter gesteld bij die, noodig voor het tegengaan van een inval met overmachtige krachten.

Zoo onderscheidt, om eenige voorbeelden te noemen, de eene *in geval van oorlog* drie tijdperken, waarvan het derde is: „*de strijd om de liniën en stellingen zelve*”, eene handeling, die in het algemeen niet waarschijnlijk is, indien men bij de tegenpartij geen overmacht veronderstelt; zoo wil een ander in de desnoods ingekrompen verdedigingsliniën die aanvullingen en wijzigingen gebracht zien, die, in verband met de verhoogde uitwerking van het geschut- en geweervuur, onze krijgsmacht opgewassen doen zijn tegen *de overmacht van den aanvaller*; zoo spreekt een derde „met voorbedachten rade van veldtroepen en „niet van een veldleger, omdat aan deze laatste benaming onwillekeurig „de beteekenis wordt gehecht van een leger, dat desnoods reeds in „den aanvang van den oorlog in het open veld stand houdt en hetzij „meer aanvallend, hetzij meer verdedigend een inval in het land ver- „hindert of wellicht zelf als aanvaller optreedt”, eene beschouwing, die

slechts dan gerechtvaardigd is, indien zij steunt op het denkbeeld van een overmachtigen vijand.

Door Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd en wordt in en buiten dit Lichaam voor het meerendeel hetzelfde denkbeeld gehuldigd. Ook door de Regeering.

Men vindt b.v. in de Memorie van Toelichting, behoorende bij het Ontwerp van Wet tot regeling van den krijgsdienst 1890: „Het veldleger is onmisbaar om, bij een aanval op ons land, den eersten stoot des vijands af te slaan, zijn opmarsch te vertragen en te bemoeilijken en hem zoo mogelijk tot den terugtocht te dwingen”, eene wijze van zien, die, vooral wat het eerste gedeelte betreft, slechts recht van bestaan heeft, indien men zich voorstelt met eene overmachtige tegenpartij te doen te hebben.

Bij de behandeling van ditzelfde Wetsontwerp in de Tweede Kamer achtte één der Leden het gevaarlijk om ons eenig leger aan een voor ons doen grooten veldslag te wagen, die dan toch altijd zeker *tegen groote overmacht*¹⁾ zal worden gestreden. Verder achtte de Regeering in die dagen den naam „veldleger” minder doelmatig voor de veldtroepen van eene strijdmacht, waarvan de hoofdtak is de verdediging van het eigen grondgebied.

In onze dagen werd, zoowel bij de tegenwoordige Ministers van Oorlog en Marine, als bij hunne ambtsvoorgangers, door de Volksvertegenwoordiging aangedrongen op het vaststellen of overleggen van een „defensieplan”, waaronder uit den aard der zaak niet anders verstaan kan worden dan een plan tot verdediging van de Vesting Holland, of als men liever wil, van het hart des lands, eene krijgshandeling, die natuurlijkerwijze weder een overmachtigen aanvallers onderstelt.

Blijkt uit een en ander de gegrondheid van de door ons voorop gestelde meening, niet het minst valt die af te leiden uit de *Vestingwet* zelve, die het geconcentreerde verdedigingstelsel huldigt, met andere woorden een groot gedeelte van ons grondgebied prijs geeft, en uit de *oorlogsorganisatie* van onze krijgsmacht, die deze verdeelt in een veldleger en in bezettingstroepen. Noch deze verdeeling, noch het bij voorbaat in handen van den vijand laten van een gedeelte des lands, kan geacht worden eenigen zin te hebben, wanneer men niet reeds nu de overtuiging is toegedaan steeds tegenover een overmachtigen vijand te zullen staan, die ons op ons eigen gebied wil aantasten.

Ten slotte kan ook nog de meening van het Oorlogsbestuur als bewijs dienen, waar de Minister van Oorlog in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag over de Vestingbegrooting 1902 het gevoelen uitspreekt: dat *Nederland* alleen een verdedigenden oorlog te voeren zal hebben.

¹⁾ Wij cursiveeren.

Is deze grondslag, waarop het gebouw van ons krijgswezen opgetrokken is, als juist te beschouwen?

Ter beantwoording dezer vraag zal het goed zijn na te gaan door welke omstandigheden die meening zich als vanzelf bij ons heeft ingedrongen. Het lijdt weinig twijfel, dat dit in hoofdzaak toe te schrijven is aan overwegingen van staatkundigen aard, aan de geschiedkundige ontwikkeling onzer naburen en vooral aan hetgeen in de laatste helft der voorgaande eeuw aan gene zijde van onze Oostelijke grens heeft plaats gevonden. De behandeling door *Denemarken* in 1864 ondergaan, de inlijving van *Hannover*, de strijd om het overwicht tusschen *Pruisen* en *Oostenrijk*, de groote machtsuitbreiding van eerstgenoemden staat, en ten slotte het totstandkomen van het machtige *Duitsche Rijk*, maken het verklaarbaar dat men te onzent slechts oogen had voor dat ééne gevaar, dat men, gedachtig aan het lot der zooeven genoemde kleine Staten, eene verdediging van den vaderlandschen bodem, als het eenig denkbare oorlogsgeval, tot grondslag koos bij het samenstellen en inrichten van leger en versterkingen.

Doch, met het erkennen van deze oorzaak, is tevens het grondbeginsel, dat tot den opbouw van ons krijgswezen geleid heeft, veroordeeld.

Een juist uitgangspunt vormende, zoolang de staatkundige toestand van *Europa*, die ons van nabij kan betreffen, dezelfde blijft en zoodra uit dien toestand alleen een rechtstreeksche overmachtige aanval op ons land kan geboren worden, moet dat beginsel als valsch en eenzijdig verworpen worden, wanneer aan te toonen is, dat die toestand aan verandering bloot staat, of zelfs, dat uit den ongewijzigden toestand ook andere gevallen van oorlog, dan een rechtstreeksche stoot tegen ons vaderland, tot vernietiging van ons volksbestaan kunnen voortspruiten.

Zoowel het een, als het ander is het geval.

Dat een bepaalde staatkundige toestand van ons werelddeel nimmer van blijvenden aard geweest is, is, of zijn zal, behoeft weinig betoog. Uit de wereldgeschiedenis blijkt voldoende, hoe onverwacht en hoe snel dikwijls het zwaartepunt van macht van het eene Rijk naar het andere verplaatst wordt, hoe ras de eene Staat ineenzinkt en de andere een overwegende plaats op het wereldtooneel inneemt. De gebeurtenissen van 1870 en '71 hadden ons in dit opzicht tot voorzichtigheid kunnen aansporen. Verwachtte men na dat tijdstip in hoofdzaak een aanval op ons land uit Oostelijke richting, het was niet langer geleden dan 1848 dat *Knoop* het meeste gevaar voor onzen Staat dachtte door invallen van de Zuidzijde, „daar waren, daar zijn nog onze geduchtste vijanden”, en dat hij als zijne meening uitsprak „de invallen aan onze Oostelijke grenzen zijn nooit van een gevaarlijken aard geweest, waarschijnlijk zullen zij het ook nooit zijn”.

Doch zelfs deze onomstootelijke waarheid ter zijde latende, is door de omstandigheden voldoende aangetoond, dat ook bij een in hoofdzaak

ongewijzigden staatkundigen toestand, andere gevallen van oorlog, dus ook andere grondslagen voor ons weerstelsel, denkbaar en noodig waren, dan de meermalen genoemde.

Zoodra toch trad niet de revanche-idee in *Frankrijk* op den voorgrond, en won daarbij de mogelijkheid van een hernieuwden oorlog tusschen dat Rijk en *Duitschland* aan waarschijnlijkheid, of er doemde een nieuw geval van gebruik van ons krijgswezen op, te weten de handhaving van de onzijdigheid in het Zuiden van ons land, met hetwelk men rekening had te houden. Duidelijk bleek daarbij dat men niet met de volle kracht, die *Nederland* in staat is te ontwikkelen, aan deze nieuw optredende mogelijkheid het hoofd zou kunnen bieden, omdat het hiervoor vereischte werktuig niet berekend was voor de gevorderde taak, m. a. w. omdat het veldleger te zwak was.

Een en ander voert tot de slotsom, dat het opbouwen van ons krijgswezen op den grondslag van één oorlogsgeval, voortspruitende uit een bepaalden staatkundigen toestand, verkeerd is te achten. In alle ontelbare andere gevallen, die zich in de toekomst kunnen voordoen, schiet die inrichting te kort, om aan de gestelde eischen te voldoen. Eene juiste staatkunde moet met al die gevallen rekening houden, en moet dan ook tot volvoering van hare taak eischen een werktuig, dat geschikt is om overal op te treden, waar de belangen van den Staat zulks vorderen. Alleen een zoo krachtig mogelijk veldleger, *uitgerust om ook over de grenzen te kunnen optreden*, kan hieraan voldoen. Slechts de levende strijdkrachten werpen het van hen verlangde nut af in alle denkbare oorlogsgevallen. Wenscht men daaraan, voor de mogelijkheid van een aanval met overmachtige krachten op ons land, een stelsel van liniën en stellingen te verbinden, zooveel te beter, mits slechts het veldleger op den voorgrond sta en in geen deele verzwakt worde door de eischen der doode weermiddelen. Het veldleger blijve steeds het eerste voorwerp van zorg, eerst daarna komen de duurzame versterkingen in aanmerking.

Men begripe ons wel, een veroveringsoorlog ligt allerminst in onze bedoeling. Maar wel zij reeds door organisatie onzer weerkracht in vreedstijd de mogelijkheid bereid tot een strategisch offensief, als het kan met bondgenooten, als het moet ook zonder die, een handeling, waardoor onder meer het niet geringe voordeel verkregen wordt, dat aan het eigen land de rampen van den krijg bespaard blijven.

Wellicht klinkt dit vreemd in de *Hollandsche* ooren van den tegenwoordigen tijd, gewend als zij zijn om voor het meerendeel slechts eenzijdig opgebouwde beschouwingen over mogelijke oorlogstoestanden aan te hooren. Doch het zou toch al te dwaas zijn en van weinig beleid getuigen, indien bij verwickelingen met een staat van gelijke krachten als de onze in staat is te ontwikkelen, het officiële schema van „landsverdediging” gevolgd werd en een gedeelte, ja zelfs een groot gedeelte

van onze strijdmacht werd vastgeketend aan versterkingen, wanneer die krachten in het open veld zoo hoogst nuttig te gebruiken zouden zijn.

Of zou het niet diep betreurd worden, indien wij, door de omstandigheden *gedwongen* aan de zijde van bondgenooten in de vlakten van *Vlaanderen* of *Brabant* ten strijde te trekken en aldaar voor onze nationale belangen, wellicht voor ons volksbestaan, den beslissenden kamp te voeren, op die slagvelden slechts met een zwak veldleger, niet ingericht en toegerust om de grenzen te overschrijden, ten tooneele zouden moeten verschijnen?

En zeg niet dat daarvoor weinig waarschijnlijkheid bestaat.

Talrijk zijn de namen der plaatsen in het tegenwoordige *België*, in wier nabijheid, voor de hoogste belangen van Koninkrijk of Republiek, door onze legers de grootste offers werden gebracht. Spreken niet onze jongste krijgsverhalen van een *Waterloo*, van een *Hasselt* en *Leuven*? Werd niet gestreden bij *Senefte*, *St. Denis*, *Ekeren*, *Malplaquet* en tal van plaatsen over de grenzen? Sloeg zelfs de groote Stadhouder met de Keizerlijken en de Brandenburgers niet het beleg voor *Bonn*? En werd het leger van de Republiek niet ingescheept om op *Fünen* tegen de *Zweden* te strijden en om DE RUIJTER op zijn tocht naar *Engeland* te vergezellen?

Welnu, niemand is in staat te voorspellen, wat zelfs de naaste toekomst ons te dezen opzichte brengen kan. De gebeurtenissen van den jongsten tijd bevestigen wat de geschiedenis van elk tijdvak ons leert, dat dikwijls met het meest onvoorziene, met het minst waarschijnlijk geachte, als feit rekening gehouden moet worden.

Te laat zou men in zulk een geval tot de erkenning moeten komen, dat onze krijgsmacht niet op die gebeurlijkheden berekend was, dat men van een verkeerden grondslag was uitgegaan door de inrichting van ons krijgswezen uitsluitend te baseeren op het denkbeeld van verdediging van het *Nederlandsche grondgebied*, waar dit had moeten zijn: verdediging van nationale belangen, van soevereine rechten, van vrijheid en onafhankelijkheid, *wáár ook*.

Wij staan hierbij lijnrecht tegenover de meening van den heer SEYFARDT, door hem uitgesproken als luitenant-kolonel van den generalen staf, in zijne op 31 October 1890 in de „Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap” gehouden rede, waar deze te kennen gaf, dat *Nederland* zich nimmer moet inlaten met eenig verbond met een of andere mogendheid. Daargelaten dat de wenschelijkheid daarvan alleen door de organen der staatkunde en niet door het leger moet worden bepaald, lijkt het ons op de reeds aangevoerde gronden niet voorzichtig, zich bij voorbaat de mogelijkheid tot zulk een, missehien door de omstandigheden van het oogenblik *geboden* verbond, af te snijden door het vaststellen van eene eenzijdige legerinrichting.

Even goed als zich tal van mogelijkheden laten denken, waarbij wij,

in ons welbegrepen eigenbelang, *gedwongen* zullen worden buiten het gebied van het Rijk ten strijde te trekken, is het aantal waarschijnlijkheden, dat ook bij het optreden van het *Nederlandsche* leger *binnen* onze grenzen de verkeerde grondslag van ons krijgswezen aan het licht zal treden, zeer groot.

Elke wijziging in den bestaanden internationalen politieken toestand, in onze verhouding tot andere Mogendheden, of in de betrekkingen tusschen die Mogendheden zelve, kan, vooral tijdens een oorlog tusschen twee of meer van die Staten, tal van combinaties medebrengen, waarin ons land betrokken kan geraken.

Hoe groot kan b.v. niet de kans zijn dat, in geval van een *Europeeschen* oorlog, waarin één onzer naburen betrokken is, het uitsluitend bezit van een gedeelte van ons land voor één der partijen van groot belang is? Stel, om een voorbeeld te noemen, dat *Engeland* om de een of andere reden het bezit van *Walcheren*, of van *Groningen* en *Friesland* van overwegend belang acht en aldaar een leger ontscheept. Is dan niet voor *Nederland* een krachtig veldleger, zoo mogelijk voorzien van mobiele artillerie te voet, een eerste vereischte om den indringer te verjagen? Kan men aan zulk een optreden het hoofd bieden door het bezetten van liniën en stellingen, door het binden der levende strijdkrachten aan vaste punten?

Hebben wij in het voorafgaande eene poging gewaagd om aan te toonen dat de inrichting van het *Nederlandsche* krijgswezen berust op slechts één oorlogsgeval, waardoor eene eenzijdigheid in het leven geroepen is, die in alle andere gevallen ten nadeele van den Staat moet strekken, het zal ons, naar wij hopen, ook niet moeilijk vallen duidelijk te maken, dat de organisatie van dat krijgswezen, beantwoordende aan dat ééne geval, eene andere moet zijn, dan die welke wij bezitten.

Bij de verdediging van het grondgebied tegen overmacht wordt — het is van algemeene bekendheid — bij ons te lande het voornemen gekoesterd, een gedeelte van dat grondgebied tot elken prijs te behouden. Tot zooverre is ons weerstelsel daarmede in overeenstemming. Het behoud van dat gedeelte grondgebied, van het hart des lands, is evenwel, op zichzelf beschouwd, een zaak van de tweede orde. Hoofdzaak is, om van uit dat gedeelte, als basis, tot den aanval op de tegenpartij over te gaan, ten einde haar op deze wijze te dwingen den vaderlandschen bodem te ontruimen en langs dien weg beslissende resultaten te verkrijgen. Het mag toch eveneens van algemeene bekendheid worden verondersteld, dat eene lijdelijke verdediging, zonder meer, ten slotte op ondergang uitloopt.

Die activiteit is dan ook de bedoeling geweest van hen, die tegen een overmachtigen aanval de versterking en verdediging van *Holland* aanprezen.

„Door *aanvallende bewegingen in andere gewesten* moet de vijand „gedwongen worden het binnenste des lands te verlaten, daartoe moet

„over de *Zuiderzee*, over de rivieren, over de *Zeeuwsche* stroomen het „best geoefend deel des legers in schepen naar die andere gewesten „worden overgebracht, terwijl de linie, die *Holland* beschermt, door de „minst geoefende troepen bezet blijft.”

In dezen geest spreekt de „Oud-soldaat” (STIELTJES) in zijn geschriften. Zoo werd het ook opgevat door Willem III in 1672 en 1673 en zoo dwong hij ook in het laatste jaar het *Fransche* leger tot den aftocht.

Dus niet de verdediging van de vesting *Holland* in de eerste plaats om haar zelfs wil, maar om over een wapenplaats te kunnen beschikken voor offensieve bewegingen.

In dit licht beschouwd treden dus de liniën en stellingen, die *Holland* begrenzen, meer op den achtergrond en moet de nadruk het meest gelegd worden op de elementen voor de aanvallen in andere provinciën.

Om aan die aanvallen de meeste kans van slagen te bereiden moet niet alleen geschikt worden over een aan de eischen voldoende veldleger, doch moet men ook in het bezit zijn van versterkte punten aan de overzijde van de *Zuiderzee* of van de *Zeeuwsche* stroomen, die, veilige bruggenhoofden vormende, eene verzekerde in- en ontscheping der uitvalstroepen waarborgen.

Er zijn dus drie factoren noodig voor de verdediging van ons vaderland tegen overmacht: een leger, een wapenplaats en bruggenhoofden.

Nu doet zich het merkwaardige geval voor, dat men aan slechts één dezer factoren de noodige aandacht heeft geschonken, en, wat de beide andere betreft, de eene geheel, de andere gedeeltelijk bij de eerste heeft achtergesteld en verwaarloosd. Met andere woorden, in stede van een harmonisch geheel te vormen, heeft men zich met kracht geworpen op de versterking van *Holland*, heeft men het leger — wat het aantal eenheden betreft — verminderd, en heeft men de bruggenhoofden geheel achterwege gelaten.

Men is zelfs op dien verkeerden weg nog verder voortgeschreden en heeft, niettegenstaande het systeem „*Vesting Holland*”, door het verwaarloozen van twee zeer noodzakelijke factoren, nog verre van voltooid was, ook een begin van uitvoering gegeven aan een nieuw verdedigingsstelsel, in nog meer geconcentreerden vorm: *de Stelling van Amsterdam*, daarbij in hetzelfde euvel vervallende van slechts aan één element uit een onverbreekbaar geheel, en nog wel aan het minst belangrijke, de versterking van het terrein, de grootste waarde toe te kennen. Want ook de *Stelling van Amsterdam* is onvoorwaardelijk tot ondergang gedoemd, indien de verdediger van die stelling zich uitsluitend tot de lijdelijke verdediging beperkt, indien hij er niet in slaagt door aanvallend optreden tot beslissende uitkomsten te geraken.

Wel behoeft men nog niet aan het doen van uitvallen te wanhopen, indien de bruggenhoofden niet reeds in tijd van vrede gebouwd zijn, en kan men zich verontschuldigen door er op te wijzen dat het voor-nemen bestaat hen in oorlogstijd als tijdelijke versterkingen tot stand te brengen, doch met evenveel recht kan men de versterking van de

wapenplaatsen: *Holland* en *Amsterdam*, tot oorlogstijd verwijzen. Het in het leven roepen van het eene, zonder het gelijktijdig voorzien van het andere, vermindert toch in hooge mate de kans op succes voor eene actieve verdediging, zonder welke, wij herhalen het, ook de val van de sterkste vesting slechts een kwestie van tijd is.

Door niets is dan ook de overdreven zorg te verklaren, welke men aan de versterking van het hart des lands en van *Amsterdam* besteed heeft en nog besteden wil, tenzij door die slechtste aller raadgeefsters, de vrees, en door de miskenning van de kracht van het levende element in de handelingen des oorlogs, te meer niet daar de voornaamste kracht van het verdedigingsvermogen van *Holland's* bodem zetelt in de groote sterkte der natuurlijke verdedigingsmiddelen, in rivieren en onderwaterzettingen, en niet in vestingen en forten.

Hoewel men in een ander uiterste zou vervallen door het voorbeeld van 1672 na te volgen en in het geheel niets ter verdediging van het hart des lands voor te bereiden, leert de geschiedenis van dat jaar ons dan toch ook, dat, niettegenstaande geen spoor van zoodanige voorbereiding bestond, toen de legers van Lodewijk XIV reeds tot aan *IJsel* en *Rijn* genaderd waren, het binnen betrekkelijk korten tijd gelukte aan die machtige en met alle hulpmiddelen van den toenmaligen tijd toegeruste heerscharen het voetstoots binnendringen in *Holland* te beletten. En ziet men daarbij al niet over het hoofd, dat de aanvankelijke werkeloosheid van den aanvaller een groote factor in het voordeel van den verdediger was, voor een niet gering deel is het ophouden der *Fransche* krijgsmacht aan *Holland's* grenzen toe te schrijven aan de van nature groote sterkte van het terrein, eene sterkte waarvan de tegenstander zoo overtuigd was, dat het zijn aanvalskracht verlamde.

Wij herhalen, dit is een ander uiterste, doch hiertusschen en tusschen de overdreven versterkingszucht van onzen tijd, botgeviert ten koste van andere meer noodzakelijke belangen, ligt een middenweg, die bewandeld had moeten worden om een in alle onderdeelen bij elkaar behoorend stelsel te vormen. In plaats daarvan heeft men stukwerk gekregen. En op dit euvel is reeds tal van malen door bekwame mannen geweest.

Wij kunnen geen weerstand bieden aan de verleiding hieronder de woorden van KNOOP aan te halen, uit zijn aan de Regeering aangeboden Nota bij het Voorloopig Verslag over de Ontwerp-Vestingwet van 1870, woorden nog geheel en al op den huidigen toestand van toepassing:

„Men redeneert soms bij ons, alsof alles maar aankomt op ons vestingstelsel en op onze materieele strijdkrachten; alsof alles gedaan is, wanneer deze maar goed verzorgd en in den besten toestand gebracht zijn; alsof we dan niets meer te vreezen hebben, het leger dan veilig kunnen verminderen en verwaarloozen, den krijgsgesest bij ons volk dan gerust kunnen laten insluimeren. Zoo te redeneeren is toegeven aan eene dwaling, die de noodlottigste gevolgen moet hebben; nooit hebben vestingen of schansen de onafhankelijkheid van een land ver-

„zeker; maar wel wordt die verzekerd door een goed leger, door een „dapper en vaderlandlievend volk. De waarborg van *Neêrlands* volks- „bestaan moet men niet zoeken in liniën of vestingen; men moet die „zoeken in goede en goed aangevoerde regimenten; zorg daarvoor, zij „zullen u veel minder kosten dan al uwe versterkingsmiddelen, en u „oneindig meer nut aanbrengen.

„Wij zijn sedert een reeks van jaren te dezen opzichte op een geheel „verkeerden weg; wij hebben veel te veel onze zorg gewijd aan de „doode strijdkrachten; veel te veel de levende strijdkrachten — het „leger, de schutterij, de volkswapening — verwaarloosd. De aanne- „ming van deze Wet op het Vestingstelsel zal ons nog verder brengen „op dien noodlottigen weg, want zij zal tot noodwendig gevolg hebben: „eene vermindering van de uitgaven voor het leger.”

Wat dit laatste betreft heeft KNOOP helaas gelijk gehad. Wij betreu- ren het te moeten constateeren, dat sedert dien tijd het leger vermin- derd is met *42 compagnieën infanterie, één regiment cavalerie en twee batterijen rijdende artillerie*, terwijl het, de actieve rol in aanmerking genomen, die het te allen tijde, en zeer zeker bij de verdediging van *Holland* en *Amsterdam*, zal moeten spelen, zonder twijfel versterkt had moeten worden. Doch dit is van te algemeene bekendheid om er langer bij stil te staan.

Van dat te zwakke leger, zijn, als het ons ter oore gekomene juist- heid bevat, ruim een *twintigtal bataljons*, de reserve-bataljons daaronder begrepen, aan de liniën en stellingen gebonden. Eene bedenkelijke ver- snippering van krachten. Wel zouden die bataljons, het veldleger een- maal in *Holland* zijnde, geheel of gedeeltelijk weer bij dat leger kunnen worden aangetrokken, doch de opleiding dier bataljons als *bezettings-* niet als *veldtroepen*, doet vermoeden dat daarop geen plan bestaat.

En rekent men tot de actieve verdediging van *Holland* ook het optreden van het veldleger in den aanvang des oorlogs, dan ontbreken die in de liniën en stellingen vastgelegde bataljons toch in elk geval. En elk bataljon, dat op den dag van den slag afwezig is, kan oorzaak zijn van de nederlaag.

Er blijkt dus, dat men, de inrichting van ons krijgswezen te beperkt opvallende, ook niet de meest logische oplossing gevonden heeft voor de uitvoering van die beperkte opvatting.

En hiermede is, naar wij ons vleien, tevens de oorzaak aangetoond van den toestand van weerloosheid waarin ons vaderland feitelijk ver- keert, een toestand, die ambtelijk en openlijk, op verschillende plaat- sen en bij verschillende gelegenheden is verkondigd. Aan het inslaan van dezen verkeerden weg is het te wijten, dat wij sedert tal van jaren niet tot eene gezonde inrichting van ons krijgswezen hebben kunnen geraken, omdat elke schrede verder op dien weg, ons ook onfeilbaar verder van het doel afbrengt.

Alleen het besef, dat wij gedwaald hebben en dat eene verbetering

uitsluitend te wachten is van een terugkeer tot het punt van uitgang, kan ons uit het moeras, gelijk het tegenwoordig met voorliefde genoemd wordt, redden. Doch dan wordt ook een krachtig besluit vereischt om aan dien jammerlijken toestand een einde te maken, eene krachtig ingrijpende hervorming met loslating van het bestaande.

Samenvattende blijkt in *elk geval* noodig te zijn: een krachtig veldleger, goed voorzien van cavalerie en artillerie (veld- en rijdende-), en er op berekend, om ook op niet *Nederlandsche* terreinen zijne werkzaamheden te verrichten; voorts beschikkende over mobiele artillerie te voet. Voor het *geval van een aanval met overmacht* op ons grondgebied zijn verder noodig: duurzame versterkingen.

Waar beweerd wordt, dat de geldmiddelen niet toereikend zijn om én het een én het ander tot stand te brengen, moet het mindere voor het meerdere wijken. In dit geval stellen wij voor:

- 1°. De voltooiing van de *Stelling van Amsterdam* onmiddellijk te staken, en onder geen voorwendsel, wáár ook, duurzame versterkingen te bouwen, vóór dat het veldleger op de kracht gebracht is, die het moet bezitten als een orgaan van eene bevolking van \pm 5 millioen zielen.
- 2°. Alle overige liniën, stellingen en verdedigingswerken, met uitzondering van enkele sperforten en van enkele versterkte havens, noodig voor het *actief optreden van de vloot*, die op de hoogte van den tijd moeten worden gehouden, slechts in zooverre te onderhouden, dat zij voor verval worden behoed.
- 3°. Alle vrijkomende gelden te besteden aan het vermeederen van het aantal eenheden van het veldleger. Hierbij moet in verhouding het aantal batterijen en eskadrons sterker worden uitgebreid dan het aantal bataljons, wil het veldleger ook buiten onze grenzen, en zelfs daar binnen, met hoop op goed gevolg optreden.
- 4°. Het verhoogde militiecontingent in hoofdzaak te gebruiken tot het hierboven vermelde doel. De bezettings- en bewakingstroepen, wat de infanterie betreft, geheel, wat de artillerie aangaat, grootendeels samen te stellen uit de landweer. Alleen voor de sperforten kan een bezetting, genomen uit het leger in eerste linie, worden toegestaan.
- 5°. De op deze wijze vrijkomende vesting-artillerie om te zetten in beweegbare artillerie te voet.
- 6°. Zoolang voor het onder 4°. beoogde doel nog geen landweer beschikbaar is, alleen voor de *steunpunten* (vestingen en forten) onderdeelen van het leger in de eerste linie aan te wijzen, doch het leger niet te versnipperen door het reeds in de linie brengen van verdere bezettings- en van bewakingstroepen, vóórdát daartoe de noodzakelijkheid in oorlogstijd blijkt.

Beschouwingen over den Cavaleriedienst te velde.

„Vom Wissen zum Können ist ein Sprung; der Sprung
aber ist vom Wissen und nicht vom Nichtwissen.

Generaal VON WILLISEN.

I. OPHELDERINGSDIENST.

Algemeene beschouwingen.

De bedoeling dezer beschouwingen is, om, aan de hand van gezaghebbende schrijvers over dit onderwerp, enkele der meest voorkomende oorlogshandelingen van ons wapen te toetsen aan de werkelijkheid en daarbij de zich als vanzelf opwerpende vraag te behandelen, in hoeverre ons „Voorschrift op den velddienst” (V.V.) met die werkelijkheid rekening houdt.

Beginnende met het gewichtigste onderdeel van onzen dienst te velde, den ophelderingdienst, kan het geen bevreemding wekken, dat, vooral na de tekortkomingen der Duitsche cavalerie in 1870/71, ons V.V. in § 6 zegt, dat „het voeling houden met den vijand behoort tot de eerste plichten van elk bevelvoerende”.

Wel bevreemding wekt echter juist daarom het voorgeschrevene in § 153: „zoodra de patrouille het doel, waartoe zij is uitgezonden, heeft bereikt, keert zij terug, tenzij haar bevolen is de voeling met den vijand te onderhouden”. In plaats toch van hier een bevestiging te vinden van het zoo juiste, in § 6 neergelegde beginsel, draait men hier de redeneering om. In § 6 als regel aannemende, dat de voeling door een ieder moet worden gehouden, vindt men in § 153 als regel uitgesproken, dat de verkenningpatrouilles (V.Ps.) terugkeeren. Had men ook hier het zoo juiste beginsel van § 6 willen onderstrepen — en dit onderstrepen kan m.i. nooit te veel gebeuren —, dan ware het logisch en practisch geweest de aangehaalde alinea van § 153 te doen luiden: „De V.P. houdt onder alle omstandigheden de eenmaal verkregen voeling vast, tenzij haar is bevolen terug te keeren”.

En niet alleen is dit wenschelijk om den geest van het ophelderen uit te drukken in de redactie der daarvoor gegeven voorschriften, maar ook, omdat men in § 140 bij de instructie, welke de Cdt. eener V.P. ontvangt, tevergeefs zoekt naar vermelding van dit al of niet terugkeeren. Gegeven de redactie van § 153, is het hoogst noodig, dat bij de instructie *in de eerste plaats* worde vermeld: of de voeling al dan niet moet worden behouden. In de gegeven omstandigheden is een verwaarloozen van dit deel der instructie mogelijk en dient dus de P.-Cdt. zelf het correctief aan te brengen door, bij het ontvangen van zijn opdracht,

zelf hieraan te denken en altijd te vragen of voeling moet worden gehouden, ja dan neen. Doet hij dit niet en vergeet de lastgever, om zijne bedoeling in dezen uit te spreken, dan kan deze zich beroepen op § 6 V.V., terwijl de P.-C^{dt.} zich verantwoord kan met § 153 V.V. Een ongewenschte toestand dus, die in de werkelijkheid tot groote teleurstellingen kan aanleiding geven, teleurstellingen waarvoor de kiem is gelegd in het wankelende van ons V.V. op dit punt.

In dit opzicht is § 157 consequenter, waar onder de instructie voor den C^{dt.} van een verkenningsdetachement (V.D.) is voorgeschreven: „... met name, of hij den vijand moet blijven waarnemen, dan wel na de vervulling van zijn opdracht behoort terug te keeren. Is dit niet geschied, dan geldt als regel, dat de voeling met den vijand behouden moet blijven”. Toch wordt ook deze redactie niet gekenmerkt door de beslistheid, waarmede ons V.V. zich zeer terecht in § 6 uitdrukt. Diezelfde, besliste redactie vindt men eerst terug in § 172, waar aan verkenningskorpsen (V.K.) wordt voorgeschreven: „Is de voeling met den vijand eenmaal gewonnen, dan mag zij niet wederom verloren gaan”. Te betreuren is het, dat de §§ 153 en 157 niet even zuiver dit belangrijke vraagpunt beantwoorden, waar het feit van het voeling hebben even belangrijk is en volkomen hetzelfde gewicht behoudt, onverschillig of dit door een zelfstandige V.P., dan wel door eene P. van een V.D. of van een V.K. is verkregen.

Bij de bespreking van deze belangrijke aangelegenheid doet zich de vraag voor, wat men tactisch dient te verstaan onder „voeling hebben”. Bij de beantwoording dezer vraag brengt een zich indenken in de werkelijkheid, de overtuiging mede, dat het wezen van den ophelderingsdienst zijne belangrijkheid ontleent aan het vaststellen van de aanwezigheid van sterke gesloten afdeelingen des vijands en wel van zijne hoofdmacht, dat is de infanterie.

Bij het opsporen van den tegenstander wordt elk orgaan van den ophelderingsdienst met die bedoeling uitgezonden, moet dus daarmede gezichtsverband verkrijgen en vindt hierin het beginsel van zijn werkzaamheid: doordringen tot de hoofdmacht des vijands, ongeacht de maatregelen, die deze heeft genomen om dat doordringen te beletten. Het is dus duidelijk, dat het zien van vijandelijke patrouilles niet beantwoordt aan den tactischen eisch van voeling hebben. Het kan hoogstens eene aanwijzing zijn om tot die voeling te komen. „Aanraking” hebben met patrouilles van de tegenpartij is dus niet „voeling” hebben. En zelfs wordt hiertoe nog meer vereischt, dan een kortstondig gezichtsverband met de vijandelijke hoofdmacht; men kan slechts dan spreken van voeling hebben, wanneer men in staat is haar te volgen en te blijven waarnemen.

In dien zin leert ons ook het werk van den Luitenant-Generaal von PELET-NARBONNE: „Die Reiterei der ersten und zweiten deutschen Armee in den Tagen vom 7. zum 15. August 1870”. (Berlin, E. S. MITTLER UND SOHN), waar deze op blz. 51 aan een bericht van eene V.P. de leer vast-

knoopt: „Durch ein Beobachten des Gegners aus weiter Ferne, wie es nach der Meldung des Generals v. REDERN vor Wustweiler geschah, ohne dass man den Gegner erreicht hatte und ihm gefolgt wäre, sowie durch das Aufgreifen von Nachzählern *kan man die Führung noch nicht gewonnen erachten*”.

Voor patrouillecommandanten ontstaat dus op het oogenblik, dat zij in de verte gesloten, zich bewegende, afdeelingen waarnemen, het vraagstuk met welks oplossing de uitvoering van de opdracht staat of valt: welke maatregelen moet ik nemen om in blijvend contact te komen met den tegenstander?

Uit het tot dusver waargenomene met een tactische beoordeeling van de kaart, vooral van het wegennet, moeten de gegevens voor de verdere bewegingen der patrouille worden afgeleid.

Een bijkomend gevaar van het niet blijvend waarnemen is de groote speelruimte, die daardoor wordt opengelaten voor gevolgtrekkingen en veronderstellingen, waarin de P.-Cdt. alsdan een vergoeding tracht te vinden voor de onvolledigheid en de oppervlakkigheid van zijn waarneming. Vervalt hij dan bovendien in de nieuwe fout om die gevolgtrekkingen en veronderstellingen in zijn bericht als feiten voor te stellen, dan is het duidelijk, dat met dergelijke ophelderingsresultaten de grondslag wordt gelegd voor een geheel verkeerden indruk van den feitelijken toestand bij de hoogere aanvoering.

Een sprekend voorbeeld hiervan geeft het bovengenoemde werk van v. PELET-NARBONNE op blz. 64 e. v. Op den 9^{den} Augustus 1870 meldde de Ritmeester VON ROSENBERG, die met zijn eskadron, 5/15 UL., op voorposten was aan zijn regimentscommandant om 8.30 v.m.: „Feind (3de korps, BAZAINE) heute 4 U. Vm. abmarchirt von Bingen”. Om 12 uur 's middags van denzelfden dag meldt dezelfde Ritmeester VON ROSENBERG: „3^{es} Korps BAZAINE ist bis über Füllingen zurückgegangen und lagert zur Zeit in einer, eine Viertelmeile breiten Front bei Bingen und Rellingen. Die Truppen kochen u. s. w.”. Hieruit bleek dus de onjuistheid van het eerste bericht, dat den nu bij Bingen afkokenden vijand 's morgens om 4 uur reeds had vermeld als te zijn afgemarcheerd. En eindelijk om 7 uur n.m. van dien dag meldde de commandant van het 15de Ulanenregiment: „BAZAINE hat sich von 4U. Nm. ab auf der direkten Strasse nach Metz langsam abgezogen...”.

Wij zien hier dus een merkwaardig tijdsverschil van 12 uren omtrent de beweging van een geheel legerkorps. VON PELET-NARBONNE geeft hiervan de volgende verklaring: In den vroegen morgen van den 9^{den} waren de Franschen begonnen hunne op den rechter Nied-oever achtergelaten voorposten in te trekken, hetwelk aanleiding gaf tot de verkeerde melding van de voorposten: vijand om 4 uur v.m. afgemarcheerd. Om 12 uur werd dit bericht door den eskadronscommandant verbeterd door te melden, dat de vijand op dat uur nog aan 't afkoken was. v. PELET-NARBONNE vermeldt, dat deze betere waarneming het gevolg was van het intrekken der voorposten, waardoor de esk.-c^{dt}. direct gezichtsver-

band kon verkrijgen met de vijandelijke hoofdmacht. En nu kon ook om 4 uur n.m. geconstateerd worden, dat hij toen werkelijk aftrok.

Men had dus 's morgens wel voeling met vooruitgeschoven gedeelten van de tegenpartij, doch niet met zijn hoofdmacht, zoodat het waarnemen van eene beweging bij dat gedeelte aanleiding gaf tot het maken van eene gevolgtrekking omtrent eene beweging van de hoofdmacht, welke, zooals later bleek, eerst 12 uur daarna aanving. Het hier gebeurde biedt dus tweeërlei leering aan: 1°. voeling met de veiligheidstroepen van de tegenpartij levert geen voldoende waarborgen op voor nauwkeurige waarneming van de bewegingen van de hoofdmacht; en 2°. elk berichtzender moet scherpe afscheiding maken tusschen de door hem waargenomen feiten en de daaruit gemaakte gevolgtrekkingen (V.V. § 10).

Nu zegge men niet, dat het hier aangehaalde voorbeeld er een van abnormaliteit is, waar men 12 uren voor het afmarcheeren reeds zijn voorposten intrekt en dat dus daaraan de verkeerde meldingen moeten worden toegeschreven. Het abnormale volkomen toegevend, leert het dan toch in elk geval, dat de verkennende cavalerie ook daarmede rekening dient te houden en hare maatregelen zoodanig dient te nemen dat, normaal of abnormaal, de bewegingen van de tegenpartij juist worden waargenomen en dat zij de zekerheid voor die juiste waarneming alleen dan verkrijgt, als haar voeling zich uitstrekt tot het lichaam van den tegenstander en zich niet beperkt tot een of ander vooruitgeschoven onderdeel.

De krijgsgeschiedenis bevat zoovele lessen, waarbij het verschil tusschen oorlogspractijk en vredespractijk den goedgeelovigen maar kortzichtigen aanhanger van deze laatste een poets heeft gebakken, dat het niet aan waarschuwingen van haren kant ontbreekt tegen een te vast vertrouwen op de onfeilbaarheid van de gebruikelijke oorlogsna bootsingen.

De vredesoefeningen en de theoretische tactiektoepassingen op de kaart leeren ons deze lessen niet.

Is dus eene heldere voorstelling van het tactische begrip „voeling hebben” eene onmisbare voorwaarde voor het slagen onzer verkenningen, niet minder wordt daartoe vereischt een juist gebruiken van de verschillende verkenningsorganen. De wijze van dit gebruiken uit zich o.a. in de opdrachten, die aan de cavalerie worden gegeven.

In v. d. GOLTZ' „Das Volk in Waffen” vindt men hieromtrent het volgende: „Die Erfolge im Aufklärungsdienste sind sehr abhängig von der Art der erteilten Aufträgen. Der so oft niedergeschriebene Befehl, die Kavallerie habe vorzugehen um Stärke und Stellung des Feindes zu ermitteln, ist durchaus unnütz; denn damit wird nur die selbstverständliche Pflicht der Waffe bezeichnet. Wird ihr, wie es wohl auch zu geschehen pflegt, übertragen, die Absichten des Feindes aufzuklären, so verlangt der Führer eigentlich, sie solle diejenige Aufgabe lösen, die ihm selber zukommt. In beiden Fällen ist eine gewisse Rathlosigkeit der Leitung ausgedrückt, und diese wird Unsicherheit in der

Ausführung zur Folge haben. Am besten ist es, der Reiterei die Fragen einfach zu stellen, deren Beantwortung dem Feldherrn im Augenblicke am wünschenswerthesten ist, nämlich, ob hier oder da schon feindliche Lager zu entdecken, ob diese oder jene Ortschaften besetzt sind, ob die feindlichen Spitzen oder Massen eine angegebene Linie erreicht haben, ob auf einer bezeichneten Eisenbahnlinie oder Strasse Truppen-transporte und Märsche stattfinden, u. s. w. Solche nicht miszuverstehende Aufträge werden auch klare Meldungen zu Folge haben und aus diesen kann der Feldherr sich selbst das Bild von der Stärke und Stellung des Feindes machen und dessen Absichten errathen."

Ik twijfel er geen oogenblik aan, dat de hier aangehaalde regelen van algemeene bekendheid zijn. Aan hunne toepassing ontbreekt nog wel het een en ander, als men de verschillende manoeuvre-opdrachten en die bij oefeningen op de kaart nagaat. Hoe dikwijls toch beperkt zich de opdracht voor de cavalerie tot deze min of meer stereotiepe clausule: de cavalerie verkennt tot in die en die lijn en stelt sterkte en opmarsrichting, c. q. opstelling des vijands vast? Tastbare objecten worden dan niet gegeven en deze zelf te bepalen wordt overgelaten aan de opvatting van den cavaleriecommandant. Nu zijn twee gevallen mogelijk: of deze is door een mondeling overleg volkomen op de hoogte van de bedoelingen en de voornemens van den algemeenen bevelhebber, niet alleen in algemeene trekken, maar zoo juist mogelijk omschreven; of dit mondeling overleg is uitgebleven en de cavaleriecommandant weet daaromtrent niets meer dan uit het algemeene marschbevel blijkt. In beide gevallen is de formuleering van de taak der cavalerie in de bekende boven aangehaalde of overeenkomstige clausule ten eenen male onvoldoende. In het eerste geval: omdat de vraagpunten, welke beantwoording onmisbaar noodig zijn voor den algemeenen bevelhebber, ook dan nog bij verschil van tactisch inzicht tusschen hem en den cavaleriecommandant zeer verschillend kunnen worden opgevat. De cavaleriecommandant zal b. v. meenen, dat met het oog op het hem omschreven doel eene verkenning van weg A—B, van dorp C. of D., van terreinafscheiding E. noodzakelijk is; de algemeene bevelhebber verkeert misschien in het denkbeeld, dat uit de door hem gegeven toelichting vanzelf volgt, dat weg F—G, dorp H. of I., terreinafscheiding K. de zwaartepunten voor de verkenning uitmaken. In elk geval is een dusdanig verschil van opvatting ook bij beiderzijds volkomen normale tactische ontwikkeling volstrekt niet uitgesloten en daarmede ook niet eene uitvoering van de verkenning in anderen dan den gedachten en gewenschten zin.

In het tweede geval spreekt deze mogelijkheid slechts des te duidelijker: het wordt eerst dan een zuivere verkenning „in's Blaue hinein”.

Het toeval heeft in beide gevallen, hoewel niet in dezelfde mate, een te grooten invloed op de resultaten der verkenning, dan dat van een juist gebruik der cavalerie sprake kan zijn, terwijl bovendien in het laatste geval een tasten naar alle zijden, ook de tactisch minder

belangrijke, tot versnippering van de ophelderingskracht en tot een onnoodig krachtsverbruik zal leiden.

Is het toeval gunstig, dan heerscht tevredenheid allerwege en de cavalerie krijgt een batig saldo op hare rekening, terwijl niemand het „meer geluk dan wijsheid” durft te noemen; is echter het toeval ongunstig, dan treffen de cavalerie verwijten, die onverdiend zijn.

Een bevelhebber, die zijne cavalerie op dusdanige wijze ter verkenning zendt, kan met dezelfde logica zijn gevechtsbevel voor de beide andere wapens beperken tot het even afdoende (?) „val den vijand aan”. Waar de infanterie en de artillerie echter door middel van nauwkeurige bevelen onder den invloed blijven en den wil uitvoeren van den bevelhebber, heeft ook de cavalerie recht op duidelijk geformuleerde eischen en is het niet te verdedigen zich, als regel, met „directiven” min of meer van haar af te maken.

Een behoorlijk verloop van de geheele actie eischt evengoed van den bevelhebber, dat hij zich geheel indenkt in de opheldering, die hij van zijne cavalerie vraagt, als dat hij dit doet met betrekking tot het gebruik van zijne infanterie en artillerie.

De grondslagen voor dat gebruik worden voor een deel gevormd door de inlichtingen der cavalerie; de grondslagen voor het geven van bevelen aan dit wapen vindt de bevelhebber in de laatste berichten omtrent den vijand in verband met zijn opdracht en zijn initiatief. Elke actie in den oorlog toch heeft een aanknoopingspunt aan voorafgegane gebeurtenissen, zoodat gegevens tot het stellen van zuivere vragen ook vóór den aanvang der verkenning steeds aanwezig zijn, zij het dan ook niet altijd in dezelfde mate. En dit geldt zoowel voor den strategischen als voor den tactischen ophelderingsdienst. „Auch bei Versendung der Reiter-Divisionen muss ein ganz bestimmter Zweck vorwalten” (v. d. GOLTZ. *Das Volk in Waffen*, blz. 189). Zelfs als er nog niets is gebeurd, dus bij het uitbreken van den oorlog, zijn de gegevens voor het stellen der strategische vragen aan de cavalerie voorhanden door de, althans in groote lijnen van te voren te berekenen concentratiepunten der vijandelijke strijdkrachten. „Schon durch die gegebenen Eisenbahn-, Grenz- und Geländebeziehungen sind die Versammlungsrays des Gegners meist ziemlich bekannt. Aus einem Vergleich der Friedensdislokation und des Eisenbahnnetzes lässt sich ferner unter Berücksichtigung der politischen Situation und der vorhandenen Agenten- und Pressnachrichten mit ziemlicher Genauigkeit feststellen, wo die einzelnen feindlichen Armeen aufmarchiren werden” (VON BERNHARDI. *Unsere Kavallerie im nächsten Kriege*). Uit het verdere verloop der operaties volgen dus vanzelf nieuwe strategische opdrachten, totdat op het oogenblik, dat de tactiek aan het woord komt, deze weer hare gegevens voor den tactischen ophelderingsdienst ontleent aan de laatste berichten der strategische cavalerie. Men behoeft zich dus niet te verdiepen in de vraag wat er eerder geweest zal zijn, de kip of het ei, hier de resultaten van den ophelderingsdienst of de gegevens voor

de bevelen, die het verkrijgen dier resultaten mogelijk maken. Het fundament voor de laatste is er, reeds vóór het uitbreken van den oorlog. Dat er in '70 op zeker oogenblik om zoo te zeggen geen gegevens waren om bevelen voor de cavalerie duidelijk te omschrijven, vond juist zijn oorzaak in het gebrekkige gebruik, dat de Duitsche legeraanvoering van hare cavalerie had gemaakt, waardoor alle voeling met een deel der Fransche legerkorpsen verloren was gegaan.

In dergelijke omstandigheden moet men dus wel overal heen tasten en, zonder duidelijke objecten te kunnen opgeven, de cavalerie min of meer op goed geluk uitzwermen, doch dit is een noodtoestand en nood breekt wetten.

Heeft dus de cavalerie aanspraak op duidelijke opdrachten, niet minder heeft zij aanspraak op uitvoerbare opdrachten. En hiermede heb ik o. a. op het oog de overdreven en oneigenlijke eischen, die ons V.V. b.v. stelt aan de verkenning van een vijandelijke voorpostenketen en van eene in stelling zijnde tegenpartij. In § 137 wordt de wenschelijkheid uitgedrukt om bij voorpostenopstellingen o. a. te verkennen „het aantal posten en hun onderlingen afstand, het aantal der vijandelijke patrouilles en de richting waarin zij zich bewegen”. Het wil mij voorkomen, dat het den commandant van het veldleger of van een zelfstandig onderdeel daarvan bitter weinig belang moet inboezemen, dat de vijand bij de K. van Kalix-Berna een dubbelpost heeft geplaatst; dat de afstand van post No. 1 tot post No. 2 600, 700 of 800 M. bedraagt; dat een vijandelijke sluippatrouille zich beweegt in de richting van Oosterhout, enz.

Zijn dat de gegevens, die hij noodig heeft om een besluit te nemen, of doen zij iets af tot een eenmaal opgevat voornemen? Moet tot het oplossen van dergelijke niets-zeggende vragen de cavalerie zich begeven in het wespennest van eene vijandelijke voorpostenopstelling?

Het vermoeden schijnt gewettigd, dat ons V.V. in dezen niet voldoende rekening houdt met de gesteldheid onzer Nederlandsche terreinen, die een „inzien” van een voorpostenopstelling van een domineerend punt af bijna overal uitsluiten. Dat moge in bergachtig of heuvelachtig terrein mogelijk zijn, in onze terreinen, die bij veel gezichtsdekking bijna geen dergelijke punten opleveren, lijkt het mij als regel onuitvoerbaar.

Met hetzelfde recht zou men aan de cavalerie de even nuttelooze vragen kunnen voorleggen om bij eene marcheerende tegenpartij vast te stellen: aantal en sterkte der doorzoekingspatrouilles; hunne marschwegen; afstanden, waarop de hoofdc colonne zich beveiligd; enz. De eisch, te dezen opzichte in ons V.V. gesteld, dat men moet trachten ze „in haar geheel” (§ 137) waar te nemen, m. a. w. de hoofdmacht te signaleeren is tactisch juist en billijk, maar de consequentie en de logica brengen mede, dat ook bij rustende afdeelingen de détails van de beveiliging geen, of althans zeer weinig waarde hebben en dat ook hier in het verkennen van het gros het zwaartepunt van de opheldering ligt. Toegevend, dat in den vestingoorlog dergelijke details eener voorpostenopstelling waarde kunnen hebben, meen ik, dat het wenschelijk

ware, dat ons V.V. deze eischen niet uitstrekke tot alle toestanden van een oorlog, dus ook die van een veldoorlog.

Dat de cavalerie en de algemeene bevelhebber uit richting en uitgestrektheid van de lijn, waarin de rustende afdeelingen zich beveiligen, belangrijke aanwijzingen kunnen putten voor verdere verkenning is buiten twijfel, maar de wetenschap der in § 137 opgenoemde détails zal weinig of niet bijdragen tot het te bereiken einddoel. Men drage haar dus op vast te stellen in welke lijn en van waar tot waar de vijand zich beveiligt. Op grond van de daaromtrent verkregen gegevens dirigeere men naar die punten, waar men dientengevolge bij benadering de hoofdmacht kan onderstellen, andere patrouilles en men organiseere alzoo wederom met vasten blik den ophelderingdienst om te geraken tot een aaneenschakeling van min of meer volledige berichten en zich daaruit een beeld te vormen van den feitelijken toestand. De eigenschappen van het rookzwakke kruit en de groote trefkans der moderne vuurwapenen maken het ook hier dubbel noodzakelijk om langs den weg, die waarschijnlijk de minste offers zal eischen, het verlangde inzicht te verkrijgen.

Dat het front van een voorpostenopstelling hiertoe de minst gunstige omstandigheden oplevert, zelfs al bevindt zich in dat front hier of daar een hiaat, is, geloof, ik moeilijk te bestrijden. Om eene zoodanige opening te ontdekken, dient men zich tot in den gezichtskring der posten te begeven en aldaar te gaan zoeken. Aangezien echter de vijandelijke cavalerie ook hier niet werkeloos zal zijn (anders dan in '70), is de kans om, hetzij door de posten, hetzij door cavalerie-patrouilles in het voorterrein gezien te worden zeer groot — „....und ist man erst entdeckt, so wird man gejagt werden, und mit der Erkundung ist es vorbei” (v. PELET-NARBONNE. Der Kavalleriedienst, blz. 364).

De aanwezigheid van sterk domineerende punten in het voorterrein kan bijzonder gunstige voorwaarden opleveren voor eene verkenning in het front.

Zoo kon Luitenant von PODBIELSKY op 10 Augustus 1870 van af zijn domineerend observatiepunt op hoogte 239 in het Couroy-Gehölz tegenover Pange waarnemen: „1. Ein Biwak von mindestens zwei Regimenten Infanterie auf dem Hange des Berges östlich Mont. 2. Ein gleiches, hinter dem eine grosse Abtheilung Wagen stand, hinter Mont. 3. Bei Puche sah ich grosse Massen von Zelten. 4. Bei Pange war ein Biwak aller Waffen. 5. Westlich der Chaussee auf Pange, nördlich Saury stand ein Bataillon höchstens 800 Schritt von mir; ich könnte die Thätigkeit der Leute beim kochen beobachten. Dicke Kolonnen Infanterie und Artillerie marschirten in östlicher, resp. südlicher Richtung von den Höhen von Metz nach Kurzel, Pange und Mont, ich habe ihre Marschrichtung längere Zeit genau beobachtet” (v. PELET-NARBONNE. Die Reiterei der ersten und zweiten Armee, enz., blz. 83). Maar waar vindt men, afgezien nog van het feit dat ook hier de Fransche troepen zoogoed als geen veiligheidsmaatregelen hadden genomen, in ons land dergelijke punten, die een panorama van ruim 4 KM. straal beheerschen? Misschien zijn

zij te vinden op de Veluwe en in het zuiden van Limburg, maar in elk geval toch zoo sporadisch, dat in het algemeen de waarneming slechts hoogst zelden onder dergelijke gunstige omstandigheden zal kunnen geschieden. En op dergelijke uitzonderingsgevallen moet ons V.V. als regel geen wissel trekken. Bovendien zullen dergelijke gunstige waarnemingspunten ook door de tegenpartij niet onbenut worden gelaten en dus meestal bezet gevonden worden.

Neemt men nu aan, dat het gelukt om door waarneming een opening te vinden waardoor het de patrouille mogelijk wordt ongezien achter de postenketen te komen, dan geloof ik, dat in dat gedeelte van het terrein met zijn veldwachten, zijn voorposten-detachementen, het aan- en afmarcheeren van afdeelingen, het verkeer van ordonnansen en patrouilles, de kans om veel wetenswaardigs te ontdekken al heel gering is. Die geringe kans en de groote waarschijnlijkheid, dat de patrouille volkomen nutteloos het slachtoffer wordt van dat dikwijls geprezen „verkennen in den rug”, moeten m. i. er toe leiden dat men dit procédé niet als laatste woord van cavaleristische prestatie beschouwt. In onze terreinen met het meestal zeer beperkte uitzicht en tegenover een tactisch normaal handelenden tegenstander, is de eenige wijze om achter een voorpostenlinie te voelen, gelegen in het vermijden van die linie en het om de vleugels tasten naar al dan niet belegde plaatsen.

Oprachten in den geest van § 137 V.V. en van de veelal in zwang zijnde vredespractijken leveren misschien tegenover losse patronen en zwakke of gemarkeerde effectieven eenig resultaat op, maar in de werkelijkheid leiden zij hoogst waarschijnlijk tot niets anders dan tot nutteloos verlies van menschen en paarden en in elk geval kweken zij onjuiste begrippen omtrent het gebruik van de cavalerie.

Onze vredesoefeningen toch vertoonen naast andere, niet altijd te vermijden abnormaliteiten, nooit een energiek „verschleierende” cavalerie. Eensdeels moet dit worden toegeschreven aan de geringe sterkte, waarmede dat wapen wordt vertegenwoordigd, anderdeels aan de omstandigheid, dat een patrouille zich al bijzonder weinig bekommert om een vervolging door vijandelijke cavalerie. Het moreele element is hier geheel uitgesloten en zoo ziet men, halstarrig weer steeds dezelfde patrouille terugkeeren, zoodat een krachtig doorgevoerd najagen in minder dan geen tijd zou leiden tot vernieling van het paardenmateriaal. In oorlogstijd zal die „Verschleierung” zich echter van een geheel anderen kant doen kennen en zal onzen patrouilles het heen en weer „mangelen” voor een voorpostenopstelling spoedig worden afgeleerd.

Onder de eischen, die ons V.V. stelt aan het verkennen van eene stelling, komen voor: „vermoedelijke sterkte der bezetting en verdeling daarvan over de stelling”. Voegt men hier nu nog bij de dikwijls gestelde vraag: welke wapensoort, en zelfs nu en dan de plaats van de vijandelijke artillerie, dan heeft men ook hier weer een stel eischen, waar tegen op goede gronden ernstige bedenkingen rijzen.

Dat het een hoogst enkele maal door een bijzonder gelukkig toeval

mogelijk zal zijn aan die eischen te voldoen, is natuurlijk niet uitgesloten, maar in beginsel de krachten der cavalerie aan dergelijke opdrachten te binden staat in 99 van de 100 gevallen gelijk met het verlammen van haar ophelderend vermogen tegenover de moderne vuurwapenen. Men kan zeer zeker van haar eischen, dat zij niet aarzelt zich onder het bereik van het vijandelijke vuur te wagen en dat zij „het verlies van eenige manschappen en paarden niet (zal) schromen” (V.V., § 137), om positieve zekerheid te verkrijgen omtrent het al dan niet bezet zijn van een punt, maar is daarmee de sterkte en de wapensoort vastgesteld? In aanmerking nemende, dat afgezeten cavalerie in de eerste plaats als levensvoorwaarde een gedekte opstelling der handpaarden behoeft, dat een stelling vóór zich heeft een schootsveld, waarover gedekte nadering slechts zelden mogelijk is; en dat alweer in ons land domineerende punten, die een inzien van de stelling mogelijk maken, bijna nergens voorkomen; lijken mij ook deze eischen toe als te zijn overdreven, al gaan zij niet mank aan het andere euvel der in ons V.V. opgenoemde desiderata voor de verkenning van een voorpostenopstelling: doelloosheid.

Wil men er aan voldoen dan is er maar één middel: doordringen in de stelling, waarbij echter de vraag open blijft welke offers een dergelijk optreden zal kosten. Ik vrees zeer, dat het antwoord op deze vraag met een „non possumus” zal gelijk staan. „Et encore ne croyons-nous beaucoup à la pénétration dans les lignes de l'adversaire: on devra souvent se borner à en dessiner le contour extérieur, ce qui sera déjà un resultat”. (Revue de Cavalerie, Nov. 1900, blz. 172).

Ook in dit opzicht geven onze vredesoefeningen een onjuisten indruk van hetgeen in de werkelijkheid zal gebeuren. Te betreuren is het in het belang van de cavalerie zelve, dat zij daarbij dikwijls toegeeft aan den drang om dergelijke oneigenlijke vragen te beantwoorden en heldendaden verricht, die wel een enkele maal protesten uitlokken tegen de volkomen minachting van het vijandelijke vuur, maar die door het verlokken uitzicht op een goedkeuring van hoogerhand eenigszins verklaarbaar zijn. Dat die goedkeuring wel de resultaten, maar niet de daarvoor gebezigde middelen kan omvatten, onbekend als men aan hoogerhand met deze laatste is, wordt dan maar al te gaarne niet overwogen. De cavalerie keert met vredeslauweren omhangen in hare kwartieren terug, maar geeft zich niet voldoende rekenschap, dat zij het hare heeft bijgedragen om onjuiste begrippen omtrent haar gebruik te doen voortwoekeren. Dat deze begrippen in de werkelijkheid tot bloedige of onbloedige ontgoochelingen moeten leiden wordt niet voldoende beseft.

Vermijdt de cavalerie deze fout en voldoet zij dus niet aan de verwachtingen, die op haar gebouwd waren, dan wordt dikwijls in den korten afstand, die de beide partijen scheidt en in het min of meer overhaaste verloop van de handeling eene vergoelijkende verklaring gevonden voor het uitblijven der verwachte resultaten. Ook dan vergeet

men, dat, zelfs bij een normale verhouding tusschen tijd en ruimte en bij een volkomen „kriegsmässig” verloop van de handeling, de resultaten niet anders hadden kunnen zijn, omdat het oplossen van de gestelde vraagstukken te eenen male boven het ophelderingsvermogen van de cavalerie gaat. Dergelijke vragen vinden eerst hunne oplossing in het stadium van den opmarsch, waarbij de ophelderingsdienst van de cavalerie zich, althans vóór het front, oplost in den veiligheidsdienst der infanterie. „En réalité, plus les forces adverses se rapprochent, et plus la rôle de la cavalerie diminue, plus celui des avant-gardes d'infanterie augmente. *Il arrive un moment où ces dernières seules sont capables de reconnaître: „On s'engage et puis on voit”* disait NAPOLÉON”. (Revue de Cavalerie, Nov. 1900). ¹⁾

Betroffen de voorafgaande beschouwingen in het bijzonder den aard van de opdrachten, ook ten opzichte van hun omvang dienen zuivere opvattingen te bestaan. Het is duidelijk, dat de verkenningcapaciteit van eene cavalerie-afdeeling in hoofdzaak bepaald wordt door hare sterkte. Ook voor een economisch gebruik der beschikbare cavalerie is het dus noodzakelijk dat de algemeene bevelhebber zichzelf eerst antwoord geeft op de vraag: Wat wil ik weten? om naar de daaruit voortvloeiende opdrachten de sterkte af te meten van de cavalerie-afdeeling bestemd ze uit te voeren, terwijl ook de cavalerie-commandant, bij het regelen der détails van de verkenning, zich zuiver moet indenken in de taak, die de verschillende onderafdeelingen wacht, om hiermede hun samenstelling in overeenstemming te brengen. Bij een en ander dient dus rekening gehouden te worden met het aantal te bereiken objecten, de gesteldheid van het terrein en van het wegennet, de gezindheid der bevolking, het overbrengen van berichten, de houding der vijandelijke cavalerie en — het moreel der eigen ruiters.

Dikwijls wordt een min of meer constante verhouding gezocht tusschen de breedte van de te verkennen strook, m.a.w. den onderlingen afstand der meest zijwaarts gelegen objecten, en de sterkte der verkennende afdeeling.

Zoo geeft ons V.V. in § 156 aan, dat cavalerie-verkenningdetachementen (sterkte $\frac{1}{2}$ à 1 eskadron § 155) berekend zijn op een strook van 2500—4000 M. Hare verklaring vindt dit verband tusschen een zekere sterkte en eene zekere breedte waarschijnlijk in § 160: „bovendien trachten zij (de verkenning-patrouilles) onderling en met het detachement in verbinding te blijven”. Hoewel ik later op de verkenningdetachementen in bijzonderheden hoop terug te komen, zij hier toch al dadelijk aangestipt, dat de marschlijnen der V.P's. worden aangegeven door de te verkennen objecten en niet door de zorg voor het houden van verband en dat dus in een terreinstrook waar veel wegen zijn te observeren, veel terreinvoorwerpen of overgangen zijn te verkennen en waar de tegenpartij zelf over vrij aanzienlijke cavalerie-afdeelingen be-

¹⁾ Ik cursiveer.

schikt, ook bij een uitersten afstand der objecten van minder dan 4 KM., zeer goed kan blijken, dat de ophelderingskracht van één eskadron niet voldoende is en dat omgekeerd, onder gunstiger omstandigheden, dezelfde ruimteverhouding misschien toelaat met eene veel minder sterke cavalerieafdeeling de gewensche resultaten te bereiken.

Is het werkelijk de bedoeling van ons V.V. om 4 KM. als uiterste breedtegrens van de werkingssfeer van een verkennend eskadron voor te schrijven, dan is het wel interessant om onze wijze van optreden eens te vergelijken met b.v. die van het bekende verkennings-detachement van den Ritmeester BURKA ¹⁾ bij de Oostenrijksche manoeuvres in 1895, waarbij de breedte van de waargenomen strook afwisselde tusschen 11 en 24 KM.! Maar hierover later. Om nu weer terug te keeren tot den omvang der verkenningsopdrachten is het vooral voor V.Ps. noodig, dat de haar opgelegde taak evenredig is met haar vermogen. Een opdracht b.v. aan eene V.P. om den vijand op te sporen in een zeker begrensde terreingedeelte is niet alleen vaag, maar gaat de krachten van eene patrouille te boven. Feitelijk zou die opdracht alleen te vervullen zijn door eene oplossing van de patrouille in zooveel deelen als er wegen loopen in de richting van den vijand, aannemende dat de sterkte zulks toelaat. Van leiding door den commandant is dan geen sprake, terwijl het beginsel, dat hij persoonlijk verantwoordelijk is voor de waarneming, zoek is, om nog niet te spreken van het geheel prijs geven van elke mogelijkheid tot krachtontwikkeling, evenmin als van de noodzakelijkheid om evenveel kaarten als wegen te hebben en het peil van de individueele ontwikkeling van een huzaar minstens tot dat van de korporaals op te voeren! Een dergelijke uitvoering is dus uitgesloten en het lieve toeval moet weer te hulp komen bij de keuze van het gedeelte waarheen de patrouille zich begeeft.

Eveneens is een opdracht aan één patrouille om twee wegen te observeeren onuitvoerbaar, tenzij er een punt bestaat dat gelijktijdige waarneming dier wegen toelaat. Is dat punt niet voorhanden, dan moet de patrouillecommandant logischer wijze zijn afdeeling in twee gedeelten splitsen en elk gedeelte met de observatie van een der wegen belasten. Laat de sterkte der patrouille dit toe, dan komt waarschijnlijk de zaak nog wel terecht; hiertoe is echter noodig, dat de lastgever bij de uitzending die sterkte in overeenstemming heeft gebracht met de noodzakelijkheid dier splitsing en dat hij zich dus bewust was, dat ter volvoering van de opdracht twee patrouilles noodig zijn. Maar in dit geval ware het logischer geweest, dat hij zelf twee, in plaats van één patrouille had uitgezonden, daar nu noodelooze speelruimte overblijft voor de opvatting van den patrouillecommandant, deze belast wordt met eene verantwoordelijkheid, die hij maar voor de helft kan dragen, en

¹⁾ Das Nachrichten-Detachement No. 2 der Ost-Partei während der Cavallerie Aufklärungs-Uebung im September 1895, von Rittmeister ANTON BURKA. — Wien 1896. SEIDEL UND SOHN.

hoogst waarschijnlijk vertraging in het overbrengen der berichten zal plaats grijpen.

Niet minder belangrijk, dan de hier aangehaalde overwegingen, is, voor een juisten maatstaf ter beoordeeling van het wezen van den ophelderingsdienst, de voorstelling, die men zich maakt van de verhouding, waarin de berichten van de cavalerie staan tot het initiatief van den algemeenen bevelhebber. Niet te ontkennen is het, dat tot zekere hoogte dat initiatief afhankelijk is van de in te winnen berichten, maar evenmin dat hun beteekenis met betrekking tot dat initiatief dikwijls wordt overschat.

Wilde een bevelhebber zijn voornemens geheel en alleen baseeren op de hem door de cavalerie verstrekte inlichtingen, geen twijfel of hij zou zichzelf daardoor vrijwillig een remschoen aanleggen met het gevolg, dat het tijdig nemen van een besluit vrijwel onmogelijk zou worden. Iets anders is het, dat hij zich van zijne cavalerie bedient om hem behulpzaam te zijn bij de uitvoering van een eenmaal genomen besluit. Hij dient dus niet aan den leiband der cavalerie te loopen en zich door haar zijn taak te laten aanwijzen, maar omgekeerd de cavalerie te leiden in de richting, die voortspruit uit zijn opgevat voornemen. Haar taak is dan in hoofdzaak de uitvoering van dat voornemen onder de meest gunstige omstandigheden mogelijk te maken en door negatieve en positieve berichten de grens tusschen zeker en onzeker, of liever tusschen waarschijnlijk en onwaarschijnlijk, zoo zuiver mogelijk af te bakenen. Hare berichten kunnen in de bijzaken aanleiding geven tot gewijzigde maatregelen, op de hoofdlijnen van het vaststaande besluit zullen zij geen noemenswaardigen invloed uitoefenen, tenzij blijkt, dat de veronderstelling, waarop de gegeven opdracht of het opgevatte plan berustte, niet overeenkomt met den feitelijken toestand.

Absolute zekerheid omtrent den toestand bij de tegenpartij, zoodanig dat men een volkomen helder beeld heeft, is in den oorlog nooit te verkrijgen. De helderheid van dat beeld zal slechts hoogst zelden zoodanig zijn, dat zekerheid in de plaats van waarschijnlijkheid treedt. En is het juist niet het kenmerk van den veldheer, zoowel in grooter als in kleiner verband, dat hij een besluit weet te nemen op niet veel meer dan aanwijzingen gebaseerd? Zijn talent en karakter dienen hem den weg te wijzen ook te midden van deels tegenstrijdige, deels onvolledige berichten en zijn energie is de beslissende factor om dien weg tot het einddoel toe te volgen.

De angstvallige, die alleen bij volkomen zekerheid durft te handelen en niet over bestaande twijfelingen heen zijn doel weet te bereiken, is als de „sehr geistvolle” waarvan v. d. GOLTZ spreekt, die, alle mogelijkheden overwegende, als het ware te helderziend is om de zwakke zijden, die noodwendig elk plan heeft, over het hoofd te zien en dan steeds blijft zoeken naar een plan zonder zwakke zijden met het resultaat, dat hij nooit tot eenig plan komt, althans niet tot de uitvoering er van.

Zonder dus de noodzakelijkheid uit het oog te verliezen om op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn, moet de leider der operaties zijn directieven weten te geven, ondanks bestaande onzekerheden, evenals de tacticus zijn bevelen moet formuleeren, die uit zijn initiatief voortspruiten, op een oogenblik, dat de nevelen nog vele zijn.

De uitdrukking: „De cavalerie is het oog van den veldheer” is volkomen waar, maar zien en het geziene tot vaste denkbeelden verwerken is nog niet hetzelfde en, evenals in het dagelijksche leven de een uit hetgeen hij rondom zich waarneemt geen profijt weet te trekken, terwijl een ander door zijn karakter en verstand zichzelf wel een gedragslijn uit zijn waarnemingen weet voor te schrijven, evenzoo zal de ware veldheer zich een plan kunnen vormen uit gegevens, die voor den minder begaafden slechts een chaos van niet te ontcijferen vaagheden schijnt. Vermoeden en zekerheid zijn betrekkelijke begrippen, waartusschen, vooral in den oorlog, de grens zich verlegt naarmate van de individualiteit van den beoordeelaar. Waar een gewoon mensch, ook als hij zich inspant, niets opmerkt, heeft de detective reeds belangrijke aanwijzingen; waar geene begint te vermoeden, heeft deze reeds zekerheid.

De cavalerie is eenerzijds werktuig in handen van het initiatief, anderszijds aanleiding daartoe. De ophelderingdienst is beurtelings oorzaak en gevolg, waartusschen eene wisselwerking bestaat, die beheerscht moet worden door de persoonlijkheid van den veldheer.

Hoe krachtiger die persoonlijkheid, hoe grooter het veldheerstalent is, des te eerder openbaart zich het initiatief, des te geringer wordt het aandeel van de cavalerie daarin.

Hoe zwakker de veldheer zich gevoelt, hoe kleiner zijn talent is, des te veeleischender wordt hij voor zijne ruitery in het verzamelen der gegevens, die hij voor zijn initiatief noodig acht.

De eersten zullen zich het gezegde van NAPOLEON eigen maken: „On s'engage et puis on voit”, de laatsten zullen zich als lijfspreuk kiezen het omgekeerde: „On voit et puis on s'engage”.

BALCK (II, 1, blz. 129) laat zich als volgt hierover uit: „Die Absicht, das Eintreffen weiterer Meldungen abwarten zu wollen, ist meist nur ein Bekenntniss der eigenen Schwäche und Entschlusslosigkeit, ein Abwälzen der Verantwortung, die einzig und allein der Führer zu tragen hat, auf die Schultern der Kavallerie-Patrouillen. Wohl muss man zu einem gewissen Grade Meldungen abwarten um die Art und Weise des Handelns näher bestimmen zu können; wollte man aber sein Handeln nur auf die einlaufenden Nachrichten stützen, man würde die kostbarste Zeit versäumen und auf jede Initiative verzichten. Hier muss etwas gewagt werden”.

De vredesoefeningen bevatten in dit opzicht veel „voetangels en klemmen” voor het juiste begrip van de verhouding tusschen initiatief en ophelderingdienst.

Maar al te gemakkelijk toch valt het, hierbij te voldoen aan den eisch om meer licht, waar niet met scherp wordt geschoten en ook

zonder verkenning reeds zekerheden bestaan, die in de werkelijkheid vermoedelijk pas met veel moeite als waarschijnlijkheden het licht zouden zien. Hoogstens loopt de cavalerie daarbij de kans om stof te leveren voor enkele min of meer humoristische „manoeuvre-indrukken” in een van de militaire periodieken, die zonder namen te noemen vrij onschuldig zijn, terwijl de betrokken schuldige, die zijn eigen optreden in een der daar geschetste heldenfeiten herkent, zich gemakkelijk daarover troost met de herinnering aan de tevredenheidsbetuigingen, van hoogerhand over de resultaten van den ophelderingsdienst geuit.

Voegt men hier nog bij, dat, vooral bij onze toestanden, ook de vijandelijke cavalerie meestal niets liever doet dan uitwijken, om ongehinderd te kunnen verkennen onder den gelijksoortigen drang om veel berichten van de zijde van haar partijcommandant, dan geloof ik dat het niet te veel gezegd is, dat het gevaar bestaat, dat de ophelderingsdienst een onmatig aandeel in het initiatief krijgt.

Zodoende verwondt het mes aan twee kanten: de cavalerie aanvaardt het aureool van een „Leistungsfähigkeit”, die zij niet bezit en ook niet bezitten kan, en de aanvoerder wordt verwend door verkenningresultaten, weinig geschikt om de ontwikkeling van een krachtig initiatief, ook onder ongunstige omstandigheden, te bevorderen.

En in de werkelijkheid vindt dat niet geoefende initiatief bij het verdwijnen van die ophelderings-fata-morgana een reuzentaak waartegen het niet is opgewassen.

Waarschuwend klinkt het hieromtrent in „Les tendances actuelles de la cavalerie Austro-Hongroise” (Revue militaire de l'étranger, Sept. 1898): „En face d'un adversaire, peut-être supérieur en nombre et qui ne permettra plus l'emploi de tous les trucs du temps de paix, les nouvelles seront bien peu nombreuses et surtout bien vagues, quelque héroïques que soient les efforts de nos cavaliers. On voit de suite tous les dangers d'une comparaison, qui se fera fatalement entre les résultats si abondants, auxquels les chefs s'étaient habitués aux manoeuvres, et la disette de nouvelles qui se produira nécessairement à la guerre. . . . La cavalerie encourt une bien grosse responsabilité en fournissant un excès de renseignements en temps de paix. En campagne les nouvelles tomberont à un minimum, tel qu'il fera contraste. *Il est donc vraiment coupable de jouer en si grave matière.*” ¹⁾

¹⁾ Ik cursiveer.

(Wordt vervolgd.)

Handwritten note:
Nieuw op 11 357

Breda, 3 Maart 1902.

Geachte Redactie!

In het belang van verschillende personen verzoek ik U beleefd het onderstaande wel als bericht te willen opnemen.

*De Kolonel, Gouverneur
van de Koninklijke Militaire Academie,*

F. H. A. SABRON.

KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE.

In der tijd is door ons gemeld, dat de Minister van Oorlog den Gouverneur der Koninklijke Militaire Academie had gemachtigd de geteekende portretten van hen, die in de jaren 1840 tot en met 1852 officier zijn geworden en die aan de Academie berusten, aan henzelfen of aan de familieleden af te staan.

De volgende portretten zijn nog niet opgevraagd:

1840. Buhlman, van Trojen, Abel, Rodi, de Girard de Miolet van Coehoorn, Baron Mulert, Koster, de Clermont, van Bloemen Waanders, Schotborgh, Enderlein, Hora Siccama, Hooft, van Lelyveld, van Hogendorp, Manden, Abbink, Schreuder, Uhlenbeck, van Rees, Gall, Bos, Eijmael, Noot, Schraven, Enderlein, Meijer, Bruijns en van Thienen.
1841. Queijssen, Talsma, Storm de Grave, van Rijnveld, van Staveren, van Dolder, van Rossem, Versfelt, Heitz, Gallé, Dittlinger, van Maanen, van Bemmelen, Struben, van Rhijn, Beekman, Dillié, Stadnitski, Westenberg, de Quartel, Kroesen, Verster, van Gheel Gildemeester.
1842. Koch, van Hengelaar, Budde, Westenberg, de Quay, Roger, ten Borgh Frank, de Kock, Melvill, Deval, d'Aumérie, van Daalen, van Reede van Oudshoorn, Driessen, Mansfeldt, van Hoey Schilthouwer, van Bronkhorst, van Engelsdorp, de Seijff, Rap-pard, Bouwensch, van Tets, van der Smissen, Strootman, Reuther, Ledebouer, de Mol van Otterloo, van Hanswijk, van Oldeneel, du Puy, van Sypesteijn.
1843. Deeleman, Hermsen, Zehelin, van Hoey Schilthouwer, Alberda, Uhlenbeck, Bischoff, Meijer, Bleekmann, Sweerts de Landas, van Davelaar Cnopius, Klerck, van Wassenaer tot Catwijk, Frantzmann, Ninaber, Ising, van Maas, Riesz, Taets van Amerongen, Kluppell, Loder.

1844. Frantzen, Weijland, Jehu, van de Polder, van Os, de Rochemont, Broers, Riesz, Straatman, Valter, van Balveren, Rietveld, Deelman, Roorda van Eijsinga, Waldorp.
1845. Hubar, van Rijneveld, Dirks, Rose, Matthes, Huquenin, van Prehn, van Kerkwijk, van Rappard, Bagelaar, van Onselen, Vigelius, Bruijn, Wetzel.
1846. Tuckermann, Troester, Brongers, Suy, Verburgt, Niemansverdriet, van Rappard, Egter van Wissekerke.
1847. André, Stijman, Schut, Straatman, Lindwurm, Gerard van Sijsen, de Lima, Essers, Prager, Sierevelt, van Heel, van der Beek.
1848. Geene.
1849. Schade van Westrum, Bousquet, Meijers, van der Monde, Kamps, van Hardenbroek, Hoog, Mulert, Nolthenius de Man, du Pui.
1850. Tromp, Straatman, van der Hoeven, Brade, van Deventer, Valter, Tuckermann.
1851. Auffmorth, Conrad, Mulder, Tergau, Margadant, Hennequin, van Goens, Andreae, Muschart, van Jeetze, Bouwmeester, Verwey Mejan, Peijer im Hoff, van Kerkwijk, Peperkamp, Boellaard.
1852. Heijligers, Mulert, Essers, Gobius, Boers, van Suchtelen van de Haare, Schneider, Lorentz, van Trojen, Badon Ghyben, de Jacquier de Lompret, de Favauge, de Vree, de Coenens, van der Voort Maarschalk, Penning Nieuwland, Janson, van Heumen, Swaving, Alewijn.

Zij, die meenen op een of meer dezer portretten rechten te kunnen doen gelden, kunnen deze aanvragen bij den Gouverneur der Koninklijke Militaire Academie, onder bijvoeging van het bedrag van 15 cents in postzegels.

Verbeteringen

in „*De(n) Militaire(n) Spectator*”, N°. 3, Maart 1902.

In *Bijlage 1*, moet in de vierde kolom de vóór Gorinchem geplaatste accolade slechts doorloopen tot en met de 4de compagnie, terwijl achter de 5de compagnie moet worden gelezen „Arnhem”, overeenkomstig hetgeen in den tekst voorkomt op blz. 256 onder II.

In *Bijlage 3*, onder „Afdeling A”, staat: 8 St.-Cⁿ., lees: „8 S.-Cⁿ.” (als onder „Afdeling B”).

BOEKAANKONDIGINGEN.

Die principiellen Eigenschaften der automatische Feuerwaffen.
Eine Studie über die neuesten Errungenschaften der Waffentechnik für Officiere aller Waffen, von KAISERTREU. Mit 52 Figuren im Text und XVI Illustrationstafeln. Wien, 1902. Verlag WILHELM BRAUMÜLLER & SOHN, K. u. K. Hof- und Universitätsbuchhandlung. Wesentlich erweiterter Separat- abdruck aus „Danzer's Armee-Zeitung“.

De automatische vuurwapenen treden meer en meer op den voorgrond, nu men er in geslaagd is systemen te ontwerpen, die bruikbaar beloven te zijn voor den oorlog. In verband daarmede mag de kennis van die wapenen en van de beginselen, waarop hun samenstelling en bouw berusten, tegenwoordig voor ieder officier onontbeerlijk worden geacht.

In het boven genoemde boekwerk nu, welks inhoud grootendeels reeds in „Danzer's Armee-Zeitung“ het licht heeft gezien, wordt dit vraagstuk zoogoed als volledig behandeld en wel op eene wijze, die, behoudens een later te maken opmerking, het gemak oplevert, dat men, dit werk bestudeerd hebbende, kan zeggen geheel op de hoogte te zijn van het standpunt, hetwelk de ontwikkeling der automatische vuurwapenen heden ten dage bereikt heeft. Daarom mag dit boekwerk aanspraak maken op de belangstelling van iedereen, tot wiens vak dit onderwerp behoort.

De feitelijke inhoud wordt voorafgegaan door een kort voorwoord van den anoniemen schrijver en een opstel van den bekenden Oostenrijkschen Kolonel GROSSMANN, getiteld „Vom Repetirgewehr der Zukunft“, dat mag worden beschouwd als eene belijdenis ook van den onbekenden schrijver op schiet-tactisch gebied.

Aan dit opstel ontleenen wij daarom de volgende zinsneden, waaruit men zal ontwaren dat, hoezeer de schrijver ook voor de automatische vuurwapenen in het veld treedt, hij niet blind is voor het tweesnijdende van deze wapenen, hem de moeilijkheden van de munitie-aanvulling op de gevechtsvelden der toekomst duidelijk voor oogen staan en hij bovendien als zijne overtuiging uitspreekt, dat niet in veel- maar in juist-schieten, ook bij deze soort van wapenen, heil moet worden gezocht.

Men oordeele:

„Nicht die *Quantität* — die *Qualität* der Schüsse verbürgt den Erfolg.

„Im Kriege macht sich immer nur der richtige Gebrauch und die

richtige Verwerthung der Waffe geltend, daher immer und immer wieder auf diese Factoren ein besonderer Nachdruck gelegt werden muss.

„Das automatische Repetirgewehr entlastet den Schützen von gewissen Ladeverrichtungen und begünstigt dadurch die Qualität des Schusses.

„Nicht die Zahl der Schüsse, sondern die Zahl der *besseren Schüsse* ist es, was dem Repetirer dessen unbestrittenen Werth verleiht. Derjenige, welcher auf den Zufall rechnet und glaubt, durch die Zahl der Schüsse die Qualität compensiren zu können, wäre in einem grossen Irrthum, und tief beklagen würden wir es, wenn ein solcher Irrthum thatsächlich bestände.

„Das viele Schiessen ergibt sich im Kriege leider nur zu bald von selbst; es hat noch Niemand erlebt, dass vor dem Feinde die Mannschaften zum Schiessen aufgemuntert werden mussten, aber man kennt Fälle, in denen dem Feuer nicht Einhalt gemacht werden konnte, bevor nicht die letzte Patrone verschossen war.

„Die Auffassung über den Werth des Repetirers muss sich somit darin kennzeichnen, dass in dem Masse, als der Schütze von Ladeverrichtungen entlastet wird, die Zahl der besseren Schüsse grösser sein muss und dass der Repetirer in erster Linie des besseren und nicht des vielen Schiessens wegen geschaffen worden ist.

„Das Wort „Schnellfeuer“ sollte aus den Reglements ganz ausgeschlossen werden.

„Die vorhandene Disposition zum vielen Schiessen, dass heisst zum grossen Munitionsverbrauche, muss durch eine rationelle und intensive Schulung im Schiessen niedergehalten werden. In dem Masse, als die Disposition für den Munitionsverbrauch wächst, in dem gleichen Masse müssen im Frieden jene Vorkehrungen getroffen werden, welche eine vorzügliche Schiessausbildung der Officiere und Mannschaft verbürgen.“

De grondgedachte van de voren opgeschreven beschouwingen, is, zooals de lezer zal hebben gemerkt, een geheel andere, dan die, welke door sommige corypheeën op schiet-tactisch gebied op den voorgrond wordt geschoven en waaruit zou moeten worden afgeleid, dat feitelijk bij het oorlogsvuur de slechte schutters de beste resultaten behalen zullen.

Achtereenvolgens worden voorts de navolgende onderwerpen behandeld:

1. Inleiding.
2. Pistoool of revolver?
3. Zelflaad-pistolen.
4. Indeeling der automatische vuurwapenen in soorten.
5. De keuze van het sluittoestel voor automatische wapenen.
6. De wijze, waarop deze geladen worden.
7. Welk magazijnstelsel voor deze wapenen, ten behoeve van oorlogsgebruik, het meest is aan te bevelen.
8. Hoe de ontstekings- en aftrekinrichting moet wezen.

9. Beschrijving van een voortreffelijk stelsel van automatische geweren en mitrailleurs.
10. Toelichtingen op de 16 platen, die achteraan den tekst volgen en waarin de stelsels van BERGMANN, BROWNING, DORMUS, MANNLICHER, SCHÖNBERGER, ROTH — ook diens mitrailleur —, MAUSER, BORCHARDT, BORCHARDT—LUGER en SCHWARZLOSE op buitengewoon duidelijke wijze zijn afgebeeld.

Een slotwoord voltooit den tekst, waarin aan het eind wordt gezegd:
 „Wenn ich nun alles früher Gesagte zu einem Schlusswort zusammenfasse, so dürften die kommenden Feuerwaffen der Infanterie bei selbstthätiger Wirkung — aller Wahrscheinlichkeit nach — einen Cylinderverschluss mit centraler Warzenverriegelung und fixem Lauf, ein Trommelmagazin für fünf Patronen bei Anwendung des Abstreifsprincip als Ladeweise desselben und eine ballistische Leistung, welche einer zu erlangenden Anfangsgeschwindigkeit von 1200 M. entspricht, besitzen.”

Moge het vorenstaande voldoende zijn om de belangstelling te wekken voor de bestudeering van des schrijvers zeer degelijken en omvangrijken arbeid.

Eene opmerking vinde evenwel nog plaats en dat is deze, dat het ons heeft bevreemd, dat onder de vele stelsels, die door den schrijver zijn behandeld, het systeem MAXIM ontbreekt, dat zeker tot de beste der bestaande stelsels mag worden gerekend. T.

De maatschappelijke positie van den Nederlandschen officier, door een officier. Uitgave BROESE & COMP. Breda, 1901.

Aan allen en niet het minst aan hen, die op die positie invloed kunnen oefenen, wordt de bovenstaande brochure met aandrang ter lezing aanbevolen. De toestanden zijn waar en zonder overdrijving geschetst.

Het kormmervol bestaan, dat door zoo menig trouw dienaar, van zijn jeugd tot dikwerf in zijn grijsheid, moet worden doorgeworsteld, schreit ten hemel, ondermijnt den goeden geest in het officierskorps, en dooft de energie, den lust en de toewijding, die voor eene goede dienstvervulling in de subalterne rangen niet kunnen worden gemist, zonder schade te doen aan het weerstandsvermogen van de weermacht van den Staat.

Dat men het zich goed voor den geest stelle, dat, hoe uitstekend de toekomstige reorganisatie van het leger ook zal mogen wezen; hoe voortreffelijk ook onze reglementen en voorschriften zullen zijn; hoe onverbeterlijk bewapening en uitrusting en alles wat de materieele voorzieningen van de onderdeelen van het leger betreft, verzorgd werden; dat alles niets baten zal, wanneer door de regeering niet alles zal zijn gedaan om het materieel welzijn en den financiëelen toestand van de leden van het officierskorps dermate te verbeteren, dat geen armoede behoeft geleden te worden en velen niet meer als tot dusverre gebukt gaan

onder geldelijke zorgen, die een moedeloosheid en een gedruktheid in het leven roepen welke oorzaak zijn, dat toewijding en offervaardigheid uitblijven en slechts een plichtmatige vervulling van den dienst, binnen de nauwste grenzen besloten, betoond kan en feitelijk ook slechts gevorderd mag worden.

Men vergeete niet, dat de geest in het leger een afspiegeling is van dien, welke in het officierskorps zetelt en dat van dit laatste de dege-lijkheid van het eerste als oorlogswerktuig afhangt. O.

Herinneringen aan de Groote Najaarsmanoeuvres der 3de Divisie Infanterie in Zuid-Limburg in 1901, op populaire wijze medegedeeld door een specialen verslaggever. Met portretten en schetskaartjes. *Maastricht*, 1902. BOOSTEN & STOLS. Prijs f 0.40.

Wie vooreen matigen prijs een honderdtal bladzijden vol geestige manoeuvre-indrukken lezen wil, waar doorheen, ongeacht veel humor, toch een ernstige draad loopt, in dien zin, dat met behulp van zij 't ook eenigszins gebrekkige schetsjes, de loop der manoeuvres goed kan worden gevolgd, die schaffe zich dit werkje aan.

Mede kan het ten voorbeeld strekken aan menig dagbladcorrespondent, in evengenoemde omstandigheden geplaatst. Van de pedante op- en aanmerkingen, welke die heeren gewoon zijn op te dissen, met een overtuiging alsof alle NAPOLEON'S, VON MOLTKE'S, enz., enz., bij hen ver-geleken maar kinderen zijn, is in dit geschrift geen spoor te bekennen. En toch durft de correspondent hier en daar zijn weetje wel te vertellen, en geeft hij technische toelichtingen, waarmede zelf menig mede-manoe-vereerend officier voor den vervolge zijn voordeel zal weten te doen.

Wanneer bij volgende manoeuvres meer zulke correspondenten op-treden, dan zullen en troepen, en commandanten, en lezers zich gelukkig rekenen, daarvan zijn wij overtuigd. C.

Kazerne-Toestanden. Resultaat van de circulaire der Anti-Mili-taristische Propaganda-Vereeniging, waarvan de beantwoording door de militaire autoriteiten werd verboden. *Rotterdam*, 1902. MASEREEUW & BOUTEN. Prijs f 0.30.

Wij beleven vreemde tijden!

Zie daar eene vereeniging, waarvan het bestuur niet schroomt om, dwars tegen een der eerste beginselen van recht in, dat in quaesties, waar van aanklacht sprake is, luidt: „Hoor en wederhoor!”, met den meesten aandrang: „alle minderen in het leger, die langer of korter in de kazerne vertoeven, uit te noodigen zooveel mogelijk *alle* onbillijk-heden, in dienst gepleegd, ter kennis van het zoogenaamde „permanente

bureau" der vereeniging te brengen, liefst met bijvoeging van de namen van de betrokken personen, die het alleen op uitdrukkelijk verzoek geheim zal houden"; daarbij tevens verklarende, dat: „de inzenders zelve natuurlijk steeds van geheimhouding hunner namen verzekerd zijn (blz. 53)". Wanneer wij aan het vorenstaande toevoegen, dat daarenboven door dat bestuur het voornemen wordt kenbaar gemaakt (blz. 7), „die namen — van de meerderen natuurlijk, die aan de kaak gesteld moeten worden — zooveel mogelijk te publiceeren, waarbij dan tevens de gelegenheid zal bestaan precedenten van die betrokken personen uit de inzendingen op te sporen en mede te deelen", dan staan wij hier dus voor eene particuliere instelling, die als een veemgericht denkt te werken.

Vergeleken met gelijksoortige gerichten der middeleeuwen bestaat er slechts één verschil en wel dit, dat, was daar geen der zitting nemende rechters bekend, het nieuwerwetsche veemgericht der A. M. P. V. althans één verantwoordelijk persoon bezit in den Heer S. H. STOFFEL, die als Secretaris der Vereeniging te Deventer gevestigd is, en die, dit lijdt, als op den ingeslagen weg wordt voortgegaan, bij ons geen twijfel, gevaar loopt weldra met den strafrechter in aanraking te zullen komen, want, Gode zij dank, beveiligen de grondwettige rechten en vrijheden ons, staatsdienaren, niet minder dan eenig ander burger, tegen eene rechtsbedeeling, als waarop de A. M. P. V. ons denkt te vergasten.

In afwachting daarvan zij het voldoende te constateeren, dat allerwege de wijze, waarop die vereeniging werkt en haar werk denkt voort te zetten, walging en weërzin verwekt. Dit was trouwens niet anders te verwachten, want welk rechtschapen mensch kan iets anders gevoelen voor mannen, die in hun werken en streven het licht der openbaarheid schuwen, eene gelijke rechtsbedeeling uitsluiten en bewijskracht voor hunne aantijgingen zoeken in de klachten van aanbrengrers, wien anony-miteit gewaarborgd moet worden als lokaas, om ze over te halen, de door de A. M. P. V. geopende leerschool van achterklap, leugen en laster getrouw te volgen.

Teekenend in dit opzicht is, wat op blz. 5 vermeld staat, waar gezegd wordt: „Typisch is de groote angst, die de meesten — der aanbrengrers — te kennen geven, dat niet voldoende geheimhouding van hun naam zal zijn verzekerd". En nu zou men denken, dat het bestuur, als het een greintje menschenkennis en gezond verstand bezat, de juiste reden voor die angst zou begrijpen en daarmee zijn voordeel zou doen; waar toch angst is, bestaat gevoel of besef van schuld, en ons wil het dan ook voorkomen, dat de aanbrengrers zóó overtuigd zijn van het logenachtige, ongegronde of overdrevene van hunne klachten, dat zij, uit vreeze van bij onderzoek als lasteraars aan de kaak te worden gesteld, deze niet in het openbaar met hun naam gestand durven doen.

Niet alzo het bestuur van de A. M. P. V.; Deze verbindt aan dat typische feit de gevolgtrekking, dat de omstandigheid „dat personen, die zakelijke en juiste gegevens verstrekken, zoo benauwd zijn om bekend

te worden, op zichzelf reeds een aanklacht is tegen ons lichtschuw militarisme".

Dat vrees voor straf hén zou weerhouden is onwaar, want primo worden feiten vermeld, waarbij zooveel getuigen waren, dat bij het eerste onderzoek schuld dadelijk blijken en straf voor de schuldigen volgen zou, en ten andere weet de A. M. P. V. evengoed als wij, dat de rechterlijke macht middelen genoeg bezit om eventueel schuld te kunnen bewijzen ook wanneer niet een groot aantal getuigen het geïncrimineerde feit heeft bijgewoond. Dat zijn dus maar praatjes voor de vaak.

Maar bovendien gelooven wij er niet aan, dat het aantal aanbrengers zoo bijzonder groot is, als de A. M. P. V. het wil doen voorkomen.

Wij, voor ons, hebben nog te veel vertrouwen in de rechtgeaardheid van de Nederlandsche jongelingschap, dan dat zij voor zulk een laag gedrag, als waartoe de A. M. P. V. hen tracht over te halen, gewonnen zal kunnen worden, en wij hopen en verwachten, dat de smaad, die door het bestuur van de A. M. P. V. op het geheele reservekader geworpen is, door een protest van dat kader zelve zal worden uitgewischt.

Voor het overige zij gezegd, dat wij, beroepsmilitairen, de openbaarheid niet vreezen. Wanneer men zichzelf niet op een standpunt van volmaaktheid stelt, dan zal ieder moeten erkennen, dat in een zóó groot huishouden als het leger, waarin alle standen en niet het minst de onderste lagen der maatschappij vertegenwoordigd zijn, toestanden kunnen voorkomen en misbruiken insluipen, die voorziening behoeven, maar die door hun aard en door de wijze, waarop zij ontstonden, somtijds tijdelijk ook aan het meest scherpziend oog ontgaan. Welnu, niets zal ons welkomer zijn, dan dat gegronde klachten gedaan en bestaande misstanden geopenbaard worden, en allen, die het wel met het leger, als instelling tot weerbaarmaking van het volk, meenen, zullen daarin met ons instemmen. Het gaat dus niet aan om, met het onedele oogmerk om opzettelijk te schaden, ons openlijk voor militaristen uit te schelden, d. w. z. als iets bijzonders tegenover andere Nederlanders te stellen, waar wij, beroepsmilitairen, ons in de eerste plaats Nederlandsch staatsburger gevoelen en als zoodanig door ieder ander erkend willen zijn; degenen dus, die zulks doen, dwalen geheel, wanneer zij meenen van ons tegenstand te zullen ondervinden, waar het geldt leemten aan te vullen en gebreken te verhelpen, die zich in het leger mochten voordoen.

Wij herhalen het, wij, militairen van beroep, het legerbestuur inclus, verlangen niets liever dan in- en voorgelicht te worden, maar dan op eene billijke, eerlijke, rechtschapen en onpartijdige wijze.

Wanneer men nu nagaat, welke moeite de A. M. P. V. zich gegeven heeft om inlichtingen te verkrijgen; hoe zij, speculeerende op minder edele karakter-eigenschappen en karakter-zwakheden van veeltijds zeer jonge lieden, die nog zoowat elke levenservaring en elken kijk op toestanden in het leven missen, door toezegging van geheimhouding van hunne namen, dus langs den weg der straffelooze, niet verantwoorde-

lijke aanbrenging, van die gegevens in den uitgebreidsten zin meester is kunnen worden; en men van het medegedeelde, hetgeen niet waar of zeer overdreven is afzondert, dan kunnen wij niet anders dan getuigen, dat de resultaten van dat onderzoek, in den door de A. M. P. V. gewenschten zin, pover mogen worden genoemd.

Het spreekt vanzelf dat, waar de A. M. P. V. heel goedig de individuen, die zich slecht en liederlijk gedragen, vrijspreekt omdat zij dien trek in het karakter niet aan de personen maar aan de militaire instellingen wijt, wij met een zoodanige logica niet medegaan en dergelijke uitspattingen stellen op rekening van die individuen zelf. En de opmerking vinde daarom hier een plaats, dat de reservist, die naliet de ongelooflijk schandelijke feiten, op de blzn. 34 en 35 vermeld als te zijn geschied, aan hoogerhand kenbaar te maken, ons voorkomt nog grooter ellendeling te zijn, dan de bedrivers van die ontucht; vooral als hij daarover later in het geniep den staf breekt.

Intusschen er zijn klachten geuit en grieven geopenbaard en nu staat de eerlijkheid en de rechtschapenheid van het legerbestuur, van de autoriteiten in het leger, van de officieren en van het kader er ons borg voor, dat met die mededeelingen en uitlatingen rekening zal worden gehouden en, dat die grieven en klachten ernstig en met den wil om verbetering aan te brengen zullen worden onderzocht.

Wij achten het dus ongewettigd en zeer te veroordeelen, dat de A. M. P. V. de meening wil doen veldwinnen, alsof het tegengestelde het geval zou zijn en spreken als onze diep gevoelde overtuiging uit, dat die verdachtmaking geen wapen is voor een eerlijken strijd, maar slechts werd toegepast door duistere machten en krachten, die den tegenstander, door het besef van het onedele der beweegredenen, niet flink en open in het oog durven blikken.

P.

Ter aankondiging ontvangen boekwerken.

De vesting Gorinchem van November 1813 tot Maart 1814. Bewerkt onder toezicht van den Chef van den Generalen Staf, door F. H. A. SABRON, Kolonel der Infanterie, Gouverneur der Koninklijke Militaire Academie. Breda, 1902. De Koninklijke Militaire Academie.

Dictionnaire Militaire. Encyclopédie des sciences militaires, rédigée par un comité d'officiers de toutes armes. 16e Livraison: Montagne-Organisation. 17e Livraison: Organisation-Piquet. Librairie Militaire BERGER LEVRAULT et CIE. Paris/Nancy, 1901. Prix. 3 fr. par livraison.

Custoza. Eene applicatorische studie, met twee platen, door H. OOLGAARDT. Kapitein der Veldartillerie. *Haarlem*, 1902. VINCENT LOOSJES.
